DE MIGRATIONIBVS POPVLORVM SEPTEMTRIONALIVM, POST DEVICTOS à C. Mario Cimbros;

Item

DE RVINA IMPERII Romani

LIBER,

Authore Nicolao Machiavello

Factus ex Italico sermone Latinus;

Per

HIERONYMVM TVRLERVM I.V.D.

Subiecto rerum & verborum INDICE.

HANOVIÆ
Apud Guilielmum Antonium,
MDCI.

GEORGIVS NIGRI-
nus ad Lectorem.

Si cupis Imperii casus, causasque ruinæ
Noscere, & in Latio prælia mota solo:
Hęc lege, Pontificũ viresq; dolosq; videbis,
Omne per Imperiũ qui peperère malũ.
Hinc Latii ꝓcerum res gestas, stẽmata, bella,
Multaq; cum fructu diuite facta leges.
Autorẽ cõmendat op⁹: scripta erue Lector,
Plus quàm fortè putas, vtilitatis habent.

N: Nic. Machiavelli
Historia Florentina liber prima

ILLVS-

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO, D. AVgusto, sacri Rom. Imp. Electori ac Archimarescalco, Duci Saxoniæ, Lantgrauio Turingiæ, Marchioni Misniæ, & Burggrauio Magdeburgensi, domino suo clementissimo.

ILLVSTRISSIME *Elector, Domine clemētissime, Omnium temporum historiæ testantur, Monarchias & imperia singulari Dei voluntate constitui ac gubernari. Vt autem nullum maius aut potentius fuit Romano illo, ita nullum habuit tam mirabiles mutationes ac* μεταβολήματα: *Nam si quis singula ea consideret, quæ in iis considerare iubent homines sapientes & politici, originem, progressum, partes, formam, & declinationem seu interitum: intelliget vtiq; cætera, Imperia & Monarchias Romanæ huic admodum dissimiles fuisse: Vt enim nihil dicam de incunabulis eiusdem, quæ & initium aliud habuerunt, quàm priores illæ, omnesque Rerumpub.*

formas ac partes, propter Regiam, Consularem ac Tribunitiam potestatem ferendarum legum; vbi tempus aderat, vt Deus filium suum mitteret in hunc mundum, qui, quemadmodum initiò nos creauit è nihilo, ita ad regenerationem vocaret, & ex filiis tenebrarum filios lucis faceret, regnumque sacerdotale constitueret: an non tunc accidit mira rerum omnium metamorphosis, longè dissimilis initiis aliarum monarchiarum? Cœptum præterea est non per vnum aliquem consuli orbi, neque per optimates, neque per omnes, vt antea consueuerat fieri: sed per Pontifices simul ac Imperatores; quorum alteri diuinis, alteri humanis rebus præessent. Ac initio quidem magis emicuit Imperatoria, *quàm* Pontificalis *dignitas, in hac gubernatione orbis, cùm Romæ sub Imperatoribus vigeret ciuilis sapientia, quæ tamen partim scribentium multitudine, partim hostilibus barbarorum incursibus mirum in modum confundebatur. Postea Iustiniano Principe Constantinopoli potissimùm imperante, æqualibus fermè auspiciis regnarunt Pontifices & Impera-*

Imperatores, factumq; per eundem Iustinianum, vt post orbem arctius pacatum leges quoque haberemus ad certum modum ac legitimum ordinem reuocatas. Postquam autem summa rerum ad Germanos nostros venit, certa quædam ac propè diuina ratio eligendi Imperatoris inuenta est, obtinuitque, vt partim Pontificiis, partim Iustinianeis legibus in hũc vsque diem viueremus.

Sed si quis expendat tempora, quæ inciderunt inter tres istas mutationes gubernationis huius Monarchiæ, intelliget, ni fallor, CCCCC. *fermè annis singulas accidisse. Sunt enim ab ætate Iulii Cæsaris vel Augusti, à quo omnes historici quartam hanc Monarchiam ordiuntur, anni circiter* CCCCC. *vsque ad Iustinianum Imperatorem: ab hoc iterum totidem ferè vsque ad Electorum institutionem in Imperio; & totidem denique vsq; ad Patrum nostrorum memoriam, annum Christi 1500. sumusque iam ingressi nouam periodum ad annos 64. qua quid futurum sit, soli Deo cognitum est, quem etiam atque etiam oramus, vt id quod i-*

psi, non nobis, optimum videtur, benignè ac clementer largiatur. Ita breue hoc annorum curriculum quasi terminus est, & limes eorum, quæ vel constituuntur & fiunt, vel mutantur in hac Monarchia Romana, quemadmodũ etiam in reliquis Monarchiis & Imperiis possumus animaduertere, singulis CCCCC. *annis illustres mutationes factas. Nam Herodotus scribit vltra* CCCCC. *annos Assyrios non tenuisse primam Monarchiam, sed in ipso penè istorum annorum momento incidisse in ea mutationem, captaque Babylone ad Medos translatum esse Imperiũ. Quid? quòd multa regna & Respubl. non attigerunt illam periodum, vt Atheniensium, quæ à Cecrope ad Codrum vsque floruit tantùm annos* 490. *Lacedæmoniorum, quæ itidem tot annos, nimirum à Lycurgo vsque ad Alexandri Magni ætatem; & Aeneæ posteritas Albæ imperauit, annos non plus* 430. *quibus peractis,* Roma *est condita, factumque initium nouæ Monarchiæ & Imperii. Paucula denique regna, Monarchiæ aut Respub. terminum huius periodi excesserunt, quin insignis*

aliqua

aliqua fieret in iis mutatio; & experientia testatur, solere plerunque in ipso articulo illius fatales mutationes accidere.

—Sic omnia verti
Cernimus, atq; alias assumere pōdera gen-
Concidere has, *inquit ille.* (tes,

Sunt autem duo, quæ exitium pariunt omnibus Imperiis aut Regnis : Propria voluntas, & vis externa; *hoc est, vt clarius dicam, ruunt illa, cùm vel ipsa se conficiunt, vel vi externa premuntur. Prius accidit multis modis: veluti cùm vulgus res nouas cupit, & qui vulgo præsunt, ignauiâ torpent, nec tam publicæ vtilitati, quàm priuatis commodis sunt addicti. Vnde vel in religione oritur mutatio aliqua, vel in forma administrationis.* Ex*terna vi labefactantur, cùm peregrinæ gentes in ea se effundunt, nouas sedes, noua domicilia quærentes: Vt cùm Vandali Africam, Gothi Italiam inuaserunt, cumq; Romanis à Gallis, Longobardis, & tandem à Germanis ereptū est imperium. Pessimè autem fit, si vtrunque hoc malum concurrit in regni alicuius mutatione, hoc est, si ipsum se conficit, simul & ex-*

terna vi premitur. Quæ enim potest esse spes diuturnitatis ac potentiæ, vbi summa est animorum distractio, & priuatum cõmodum præfertur bono publico, vbi vestigia maiorum relinquuntur, noua placent, & res veteres non tam delent consultò, quàm furenter euertuntur? Hostis autem & vis externa eò minus queunt reprimi, si intus ista gerantur in Repub. sique is, qui, vt dicitur, pro focis & aris aduersus communem hostem, cum conciue suo in acie pugnare debet, cum eodem ipse acerrimam foueat simultatem, & digladietur fide. Nulla maior aut acerbior inimicitia est inter ciues vnius eiusdemque Reipub. hac ipsa, quæ ex religione oritur. Nam vt diuinum quiddam est religio, nec fuit vlla vnquam gens tàm barbara, quam illa nõ commouerit: ita sua cuique maximè chara est, etiamsi mala sit, ac mutata nouos & insolitos motus gignit in animis hominũ, amorem mutuum extinguit, & pulcherrimum illud vinculum nexumq; societatis humanæ dissoluit. Sin etiam ciuilia mala accedunt, fieri non potest, quin extremum exitium immineat ei, siue Reipub. siue Imperio,

perio, quod hisce morbis & symptomatibus est infectum: & plerunque sequitur tertium illud malum, nimirum, vt & ipsum se cõficiat intus, odio ac opinionum varietate, & foris ab hoste opprimatur. Nihil opus est cõmemorare exempla veterũ, cùm vel sola Græcia illustre, at horrendum exemplum nobis se præbeat: Quæ cùm cõtentionis esset amantior quàm pacis, nec tam veritatis studiosa quàm opinionum, mutaretque indies multa, quæ olim summo labore & prudentia constituta essent à maioribus: foris quoq; reperit hostem, qui eam premeret, fecitq; sua hac contentione ac discordia, vt & ipsa tandem funditus periret, & quod omnes nũc dolemus, stupenda quadã Dei permissione Oriens ab Occidente auelleretur. Sunt igitur illa, quæ iam dixi, causæ & media, quibus omnia Imperia concidunt, secundum Ethnicos scriptores, paucis demptis, quæ casu aliquo, vel potius diuinitus interierunt, diluuio, conflagratione, aut similibus miseriis. Sed si quis rursum quærat causam harum causarum, maximè in Repub. Christiana, nullã aliam inueniet,

opinor, quàm peccatum. Sæpe etiam ob vnius hominis tantùm delicta tota regna persoluerunt pœnas. Quòd Priami regnum deleretur, non erat in causa Palladium furto sublatum ab Vlysse, & à Palamede proditum, vt Phrygius scribit: sed scelus Paridis erat in causa, iniustè rapientis alterius coniugem, & hospitii iura violantis: postea accedebant peccata aliorum, tam procerum quàm subditorum in eodem regno, & animi Græcorum accendebantur ad vindictam, cùm Menelaus raptam coniugem sine armis recipere non posset. Oriebatur igitur hac occasione bellum diuturnum inter Græcos & Troianos, verè, quod aiunt, Ἰλιὰς κακῶν, non Troianis tantùm, verùm aliis quoque populis, Asiæ ac Europæ. Hanc caussam malorum non nouit Ethnicorum doctrina, nec iudicat primam ac præcipuam causam mutationis regnorum hominum scelera esse: sed arcanum & fatalem naturæ ordinem, materiam variè miscentem, & omnia paulatim præparantem ad interitum, sicut Cratippus dicebat Pompeio conquerenti, quòd in

causa

causa iustiore à Deo desertus esset, multas esse causas, partim physicas ac fatales, partim morales, & harum alias propiores, alias remotiores, cur Imperia mutentur.

Certissimum autem est, mutationes istas varia praecedere indicia, veluti horrēdas eclipses solis, cometas, terrae motus, omnis generis prodigia, & summorum virorum interitum. Quanquam enim pleraq; ex his efficiantur certo quodam siderum congressu, vel aliàs naturali quadam ratione & commixtione Elementorum, sub Lunae globo, vt isti docent, qui secreta naturae scrutātur: Scriptura tamen diuina expressè testatur, esse ea imminentium periculorum notas, maximè si metas vsitatas excedant, aut insolito tempore fiant. Cùm initio belli Peloponesiaci tanta eclipsis solis conspiceretur in medio die, vt aues deciderent in terram ex aëre, tenebris pulsi, manifestè designabatur Graeciae calamitas, Periclis tempore. Sic cùm vrbis Hierosolymitanae excidium instaret, totiusq; Iudaicae politiae, post Messiam interfectum, annos circiter 40. scribit Iosephus, grauis autor,

præter eclipses, cometas, & horrenda meteora, etiam miserabiles eiulatus canum armorumque strepitum auditum fuisse. Planè eodem modo vastationem Italiæ denunciarunt multa ac varia prodigia, cõspectæ sunt igneæ acies in aëre interse dimicantes, sanguis ex terra & parietibus scaturiens; & alia multa eius generis. Atque vt iterum dicam de Gracia, quòd illa indicium ex his aut similibus non vidit, antequam auorum nostrorum memoria opprimeretur à Turcis. Nec minus ornata erat illa viris summis in re militari, ac optimarum artium disciplinis, qui tamen omnes ferè antè auferebantur è viuis, ne calamitatem & interitum patriæ viderent, vel in ipso interitu interficiebantur: pauci ex his euaserunt, vt Gaza, Bessarion, Trapezontius. *Ac est profectò digna memoria notatio, summorũ virorum mortem plerunq; trahere secum magnas Imperiorum ruinas: non solùm, quia scriptum est*, pios præripi impendentibus malis, *verùm etiam, vt morte eorũdem admoneamur mirabilis sapiẽtiæ Dei, qui calamitatibus publicis has similesque notas*

notas ac indicia præmittit, velut πρoδρόμους quosdam, quibus mala impendentia præuideamus, vocemur ad meliorem vitæ frugē, nec confidamus nostris viribus aut prudentiæ. Obibat diem Alexander Magnus, exercitum maximum relinquens Philippo filio, interim regna parta ab eo deficiebāt, & vires Imperii relicti statim debilitabantur. Sin piorum exempla requirimus, notum est Stiliconis dictū, post mortem Ambrosii secuturas magnas calamitates: id quod accidit deinceps. Mortuo enim Ambrosio Gothi inuaserunt Italiam, & horribiliter eam deuastârunt. Sic mortuo Augustino, Africa potiebantur Vandali, & plantarunt in ea prouincia horrendam hæresin.

Iam verò si quis considerat præsentem rerum statū in Imperio Romano, & Germania nostra, reperiet profectò in ea mirabilem confusionem rerum simul ac personarum. Quotusquisq; enim est, qui officium suum rectè facit & exequitur? Non dico de perfectione illa, quā Plato somniat in sua Repub. & quæ in hac corruptæ naturæ imbecillitate esse non potest; de politi-

tis virtutibus loquor, quæ ciuili quadam ratione ab vno quoque requiruntur, propter vinculum societatis humanæ. Tanta enim est nequitia multorum, vel perfidia potius, vt paucos admodum reperias non solùm Piladas, Orestas, Theseos, Perithoos, Scipiones aut Lælios, verum eos quoque, à quibus rebus in aduersis rectum consilium capere, iisque animi tui cogitationes tutò concedere possis. Sunt autem mala hæc maiorum malorum in Rebuspubl. initia & fontes. Itaque nihil mirum, si hoc tempore dissensiones oriuntur alibi, alibi manifesta bella ciuilia. Sed certè nihil est perniciosius Imperiis, quàm tali morbo laborare. Nam vires opesque ciuium hoc pacto faciliùs franguntur, & externis populis occasio præbetur, dilatandi Imperium suum, quam si sapiunt, negligere non solent. Græciam Mahometes subegit, dum Hispani de Sicilia & Neapoli certantes totam turbarent Italiam, & Germaniam Hußitæ. Baiazetes Venetis ademit Methonem, Naupactum ac Dyrrhachium, dum Maximilianus ardens bellum gerebat

rebat

rebat contra Heluetios. Quid autem Selymus? Nónne ille arma in Aegyptum transtulit, victisque duobus Sultanis, Campsone ac Tomembeio, totam Aegyptum occupabat eodem tempore, quo Maximilianus bellum internecinum habebat cum Venetis, & Sigismundus Rex Poloniæ, Borußiam eriperet Imperio. Solymannus Belgradum tunc cepit, quando Carolus Imperator recuperauit Mediolanum, Francisco rege Galliarum ad Ticinum capto. Breuiter, nihil aliud Turcarum Imperatorem in Hũgariam primum omniũ pertraxit, quàm quòd videret incolas illius regni intestino odio ac simultate inter se flagrare, & Carolum Imperatorem bello Gallico implicatum, Ludouico Regi auxilio esse non posse. Deinde tanta est quorundam impudentia & temeritas hoc tempore, vt studiosè negligant officium suum, ac præclarè se facere existiment, si quid faciant præter id, quod ipsos decet, si magistratui suo totis viribus se opponant, si viros summos atque optimè meritos de Republ. lingua pariter ac ca-

lamo proscindant; si virus suum venenosissimum in omnes expuant; si ad seditionem moueant plebem, eandemque egregiè præparent ad barbariem. Sed quoniam ipsi nobis accersiuimus hoc malum, dum omnibus hactenus impunè licuit scribere & loqui quoduis, vel debacchari in quemuis, eò difficilius poterit eradicari. Loquor autem de politicis rebus. Nam quod ad religionem attinet, magna gratia habenda est Deo opt. max. qui veræ doctrinæ lucem nobis iam restituit, traditionibus humanis antehac mirum in modum obscuratam: sed dolendum interea est, passim reperiri aliquos eruditos quidẽ, eo tamen animo præditos, vt siue animi acerbitate moti, siue vanæ gloriæ causa ea moueant in dubium, in sacrosanctæ fidei nostræ doctrina, quæ aut damnata olim, aut eius generis sunt, cuius illa, quæ à I. C. ἀσύστατα, à Rhetorib. ἄπορα, seu inexplicabilia vocantur, sæpe etiam non necessaria aut vtilia: Quod equidem zelo ne religionis, an verò spiritu Pythonis ab illis fiat, pii, ac qui contentiones nō amant, facilè diiudicant. Vna enim veritas est, *inquit*

Paulus,

Paulus, vnũ baptiſma, vnus Chriſtus; *nec in alium finem incipiunt multi dubitare de fide, quàm vt nulla tandem vera exiſtat: quod etiam de ſua ætate conqueritur* Hilarius. *Non lubet recenſere alia vitia & incommoda Reipubl. cùm multa videamus indies, ac tanta ſit turpitudo morum in quibuſdã, vt Cynicorum more nihil exiſtiment eſſe turpe, & ornatus loco turpitudinem etiam in veſtitu quærãt. Scribunt Magos aliquando Perſis prædixiſſe, breui ipſis Macedones imperaturos, quòd eo anno, qui proximè præcedebat pugnam commiſſam inter Darium & Alexandrum Magnum, Darius gladiũ quem geſtare ſolitus erat, Macedonum more ornaſſet: & Auguſtus Imperator conſpiciens quendam è ſuis ciuibus pallâ indutum, fertur exclamaſſe illud Vergilii:*

Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

Quid diceres, Auguſte, ſi hoc tempore in Repub. noſtra videres homines non modò palliatos, aut armis Perſicis, verumetiam Turcicis ornatos, & capite criſtatos, pedibus bracatos alatósve? Ita nimirum ve-

lamo proscindant; si virus suum venenatissimum in omnes expuant; si ad seditionem moueant plebem, eandemque egregiè præparent ad barbariem. Sed quoniam ipsi nobis accersiuimus hoc malum, dum omnibus hactenus impunè licuit scribere & loqui quoduis, vel debacchari in quemuis, eò difficilius poterit eradicari. Loquor autem de politicis rebus. Nam quod ad religionem attinet, magna gratia habenda est Deo opt. max. qui veræ doctrinæ lucem nobis iam restituit, traditionibus humanis antehac mirum in modum obscuratam: sed dolendum interea est, passim reperiri aliquos eruditos quidē, eo tamen animo præditos, vt siue animi acerbitate moti, siue vanæ gloriæ causa ea moueant in dubium, in sacrosanctæ fidei nostræ doctrina, quæ aut damnata olim, aut eius generis sunt, cuius illa, quæ à I. C. ἀσύςατα, à Rhetorib. ἄπορα, seu inexplicabilia vocantur, sæpe etiam non necessaria aut vtilia: Quod equidem zelo ne religionis, an verò spiritu Pythonis ab illis fiat, pii, ac qui contentiones nō amant, facilè diiudicant. Vna enim veritas est, *inquit Paulus;*

Paulus, vnũ baptiſma, vnus Chriſtus; *nec in alium finem incipiunt multi dubitare de fide, quàm vt nulla tandem vera exiſtat: quod etiam de ſua ætate conqueritur Hilarius. Non lubet recenſere alia vitia & incommoda Reipubl. cùm multa videamus indies, ac tanta ſit turpitudo morum in quibuſdã, vt Cynicorum more nihil exiſtiment eſſe turpe, & ornatus loco turpitudinem etiam in veſtitu quærãt. Scribunt Magos aliquando Perſis prædixiſſe, breui ipſis Macedones imperaturos, quòd eo anno, qui proximè præcedebat pugnam commiſſam inter Darium & Alexandrum Magnum, Darius gladiũ quem geſtare ſolitus erat, Macedonum more ornaſſet: & Auguſtus Imperator conſpiciens quendam è ſuis ciuibus pallâ indutum, fertur exclamaſſe illud Vergilii:*

Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

Quid diceres, Auguſte, ſi hoc tempore in Repub. noſtra videres homines non modò palliatos, aut armis Perſicis, verumetiam Turcicis ornatos, & capite criſtatos, pedibus bracatos alatósve? Ita nimirum ve-

tera aspernamur, studemus nouis, simultate mutua & dissensione ipsi nobis inferimus bellũ, ac intus nos prius letaliter vulneram⁹, quàm ab hoste trucidamur foris. Porrò paucorum annorum spacio tot horrendas vidimus eclipses vtriusque luminis cælestis, tot cometas, prodigia, terræmotus & portenta, vt nihil vmquam istorum omnium acciderit vllo tempore apud veteres, cuius non insignia aliqua exempla fuerint conspecta, sitque integer liber conscriptus de his ac similibus naturæ miraculis, quæ recenter acciderunt. Vidimus etiam multos præclaros Duces, & inter hos Imperatorem D. CAROLVM V. *scientia rei militaris, virtute, autoritate & felicitate præstantem, optimumque Principem: Vidimus item viros summos in omni disciplinarum genere, qui omnes propemodum nobis superstitibus euocati sunt ex hac vita ad cæleste illud animorum concilium, vbi quiete summa fruuntur. Nec vlla ætas à Theodosii temporibus tulit simul tot eruditos viros, vt nostra illa sub Imperatore Carolo: Vidimus denique multa alia*

diuer-

diuersorum generum partim præclara atque vtilia, partim stupenda & inusitata; quæ si quis temerè facta arbitratur, is mihi videtur non tam extimescere casus humanos, quàm cælestem iram aspernari. Sin εἰκότα dixerit esse, hoc est, signa non necessaria, sed quæ communiter soleant accidere, vereor ne erret: habent enim τεκμήριον certissimum coniunctum, vitæ dissolutionem, & honestatis omnis interitum. Non sunt igitur inania hæc signa, aut ludibria fortunæ: sed aut Diaboli opera in corrupta hominum voluntate, aut naturæ dolentis quodammodo casum nostrum, & dissolutam viuendi rationem, monstrantisque calamitates, quæ ceruicibus nostris impendent, ac mirabiles rerum mutationes minantur. Fortasse etiam eò maiores, quò maior est perturbatio & ἀταξία omnibus in rebus; quò securius viuimus ac indies magis magisque concitamus aduersum nos iram Dei, & iustum eius iudicium; quò artes simul ac vitia omnia sunt in summo loco posita: plerunq; enim fit, vt cùm res ad summū deuenêre, in proximo sit ruina. Cùm Theodosii tempore

artes omnes florerent, ac in omni doctrinarum genere essent homines excellenter docti, Theologi, Iureconsulti, Poëtæ: mortuis illis, sequebatur barbaries & professiones pariter ac humaniores disciplinæ cœperunt negligi, idemq; verendum ne accidat nostra hac tempestate. Sed & periodus, secundum quam ostendi fieri mutationes in Imperiis, eadẽ de re nos admonet: cumq; secum initio statim attraxerit mutationem magnam in religione, & distractionem animorum maximam inter homines: non obscurè indicat, opinor, quid porrò nobis exspectãdum sit, quemadmodum etiam eclipses & magnorum planetarum coniunctio. Nunquam enim sine illustri aliquo effectu fuerunt tales eclipses: & experientia testatur superiorum planetarum congressus in rebus humanis tantò maiores mutationes decernere, quãtò tardior est illorũ motus. Certò igitur statuamus imminere nobis varia & magna mala, eaq; ex vita nostra metiamur. Vt autem parum prodest ægrotis, morbi quo laborant causas habere cognitas, nisi quoq; medicinam adhibeãt, quæ causas illas tol-

lant,

ſtant, vel ſaltem impediant aliqua ex parte: ſic non ſatis fuerit nobis noſſe, quidnam minitentur iſta ſiue εἰκότα ſiue τεκμήρια, vt illa vocant, niſi etiam ſciamus, qua ratione & modo futura pericula euitare poſſimus, aut certè aduerſus ea nos munire, ne Stoici videamur, & ineuitabilem quãdam neceſſitatem in rebus humanis ponere, quam ne Ethnici quidem ſcriptores ſapientes probarunt, vt Plato, Cicero & alii. Et quamuis Plato, vbi de mutationibus Imperiorum tractat, aſſerit eas fieri fato quodam, cùm quinarius ſeſquitertiæ in generatione iunctus, duas efficit harmonias; nam vltra has naturam non poſſe progredi, quin gignat deinceps deteriores: non tamen de fato Stoico, aut de neceſſitate quadã abſoluta loquitur, ſed cæleſtem, arcanam & moralem cauſas coniungit in mutationibus Imperiorum, & vult aliquantiſper gigni bonos ac præſtantes gubernatores, quorum virtute Imperia conſeruentur, deinde paulatim gigni alios nõ ita præſtantes, eorumq; negligentia Imperia iterum corruere. At quemadmodum numerorum finis in natura ordinatus eſt,

cùm planus numerus fit solidus; non enim sequuntur cubici, aut cum harmonia Musicali ventum est ad διὰ πασῶν, quæ fit iunctis διὰ τεσσάρων & διὰ πέντε: Sic (ait Plato) legibus fatalibus subinde oriri noua Imperia, ruentibus prioribus, præstantioribus scilicet, donec rursus fatali aliqua lege fiat instauratio; hoc est, affirmat diuina prouidentia sic ordinatam esse rerum simul ac hominum naturam, vt ruentibus prioribus Imperiis alia constituantur, licèt debiliora: quæ sententia pia est, nec à religione nostra abhorret. Ac multa certè traduntur passim ab eodem Platone præclare & sapienter, quibus vel personæ in Republica iuuari possunt, vel res, vel denique iudicia: explicatur etiam, quomodo ratio habenda sit personarum ac rerum, iuxta Arithmeticam aut Geometricam proportionem, ne iniustitiæ locus aliquis fiat, cùm idem illa efficiat in Republ. quod in corpore humano morbus. Traduntur & alia præcepta ab aliis, personis atque rebus inseruientia, pro temporum ac locorum varietate; qualia multa peti possunt ex Thucydidis

didis historia, vt cùm συνκρητισμὸν suadet aliquis in Repub. Cretensium, vel ἀμνηστίαν Thrasybulus in Atheniensium Republ. & Chrysippus fertur integros libros scripsisse de Reipubl. ad hominem collatione. Verùm vt præclarè, quod aiebam, ac sapienter hæc atque alia dicuntur à viris summis, & rectè accommodãtur communi Reipubl. saluti, non tamen omnibus eius partibus malè affectis mederi possunt; quia causam ac radicem malorum non tollunt. Est autem vera causa seu αἰτία peccatum, quod in corrupta nostra natura hæret, quemadmodum antea ostẽdi. Hanc cùm non agnoscat Plato aut alii, nec sciant voluntatem irascentis Dei aduersus peccatum, ignorant etiam quo pacto is placari velit, vt pœnas impẽdentes mitiget, humana sapientia nituntur tantùm, eaque existimant rem omnem ad meliorem statum reduci posse. Doctrina autem cælestis exclamat ruinas Imperiorum accersiri humanis furoribus, non fato aliquo Stoico, aut ineuitabili aliqua necessitate, has ait esse atrociũ scelerũ pœnas, &, vt Siracides inquit, trãsferri Im-

periaà gente ad gentem, propter injustitiam ac dolos. *Quare audiamus illam doctrinam, nec præferamus ei nostras cogitationes ac cōsilia. Scriptum enim est,* auxilium à Domino expectādum in tribulatione: *& Prophetas omnes videmus populos illos, quibus interitum vel alioquin grauem aliquā calamitatem prædixerunt, non tam ad mœnia reficienda, construenda propugnacula, aut humana arte ac consilio infecta membra Reipub. sananda, hortatos esse, quàm ad agnitionem peccati, emendationem vitæ, & ad verā Dei veri inuocationem. Quemadmodum igitur totum hoc vniuersum partim à diuina mente, partim à necessitate est profectum: ita Respub. & Imperia duo præcipuè habent, quibus vel ab initio rectè constituuntur, vel morbo aliquo infecta sanantur, vel ruinam minitantia adiuuantur: Pietatem seu iustitiam, ac ea quæ humanis necessitatibus inseruiunt. Sed aliam, vt dixi, pietatem vel iustitiam tradit doctrina cœlestis, aliam Ethnici scriptores. Atq; vt mentis est illa longeque præstantior, quàm altera; ita quoq; prior cura illius esse* debet:

debet: ea verò salua etiam externa iustitia rectè vrgetur à politicis viris, & vtraque coniuncta summo sæpe adiumento fuit laborantibus Imperiis aut regnis. Neque enim Deus piorum preces non exaudit, nec prohibet, quò minus humanis quoq; consiliis vtamur, modò ab eo petamus felicem eorum successum.

Primum itaque ac optimũ remedium est laborãtibus Rebuspublicis, Imperiis aut regnis, vt agnito malorum omnium fonte, peccato scilicet, à Deo petatur auxiliũ: Iustitia mentis restituatur tam in gubernatoribus, quàm in subditis, tollatur idololatria, & ita colatur Deus, quemadmodum ipse se verbo suo patefecit, alioqui SI DEEST AGNITIO ÆTERNÆ ET INCOMPARABILIS VERITATIS, FALSA VIRTVS EST IN MORIBVS. Proximum deinde huic, vt hi, quibus summa rerum est commissa, videant, quo consilio & ordine creator mundi Deus ex mente sua ac diuinitate, mũdum hunc vniuersum creârit, eodemq; exemplo tanquam minores Dii vtantur in sanandis languidis Reipub. membris. Ciuilem

iustitiam restituant, & virtutes iustitiæ coniunctas, Prudentiam, Fortitudinem, Temperantiam. Sed quoniam notitiæ virtutum mentibus nostris insitæ, vnà cum natura nostra sunt corruptæ, & in incultis ac plebeis hominibus vix excitari queunt; satis fuerit, si in genere, quod aiunt, restituantur actiones harum virtutum in Republica; nam ad perfectam illam & primam rerum naturam respicere, atque ad illius præscriptum leges omnes conformare velle, monstro simile est, & vt nunc sunt homines, obtineri nullo pacto potest. Quod ad veteres leges attinet, certum est, eas aliquando mutari debere à prudentibus gubernatoribus, pro ratione temporis, locorum ac personarum: sed nisi modestia quadam id fiat, res est æquè periculosa, ac satius est interdum errata legislatorum ferre, quàm corrigere, quòd mutatio legum tantam vtilitatem non adferat secum, quantũ mali, hominesque paulatim assuefaciat non obedire Magistratui. Cauendum præterea est, ne inquietis ingeniis licẽtia detur prætextu quodam pietatis serendi in vulgus

nouas

nouas opiniones, & debacchandi in quoslibet. Dici enim non potest, quantum licentia illa mutuum amorem inter homines distrahat, & quàm multis seditionibus præbeat occasionem: Verùm magna cum autoritate & vnanimi consensu defendenda ea, quæ cum expresso Dei mandato non pugnant, nec sine graui causa constituta sunt à maioribus nostris in religione ac politia. Adhortandi ciues ad concordiam, vt in cõmuni periculo communis sit deliberatio: ἀμνηστία præferenda σωκρητισμῷ: Boni præmiis ac honoribus afficiendi, mali pœnis: Deniq; quemadmodum in corpore humano aliter curatur caro, aliter intestina, aliter nerui, ita per omnia cauendum bonis gubernatoribus, ne vnam omnibus, sed singulis Reipubl. partibus ac membris peculiarem & conuenientem adhibeant curationem: &, si non omnes, saltem præcipuas vitiorum fibras è Republica excindant. Quod quidem qua ratione fiat, eorum libri ostẽdunt, qui hac eadẽ de re præcepta tradiderunt; quæ quàm necessariò hoc tempore vrgeantur in Republ. no-

stræ adeoque vniuerso Imperio Romano, omnes videmus, & multi boni viri deplorant.

Laboramus inter nos ipsos odio intestino, & diuersarum rerum studiis: cum vicinis nostris, si non aliā ob causam, certè de religione disceptamus: à Septemtrione Moschi iugulum nostrum petunt, homines Barbari, & ad idololatriam vsque superstitiosi: In Oriēte verò res nobis cum eo hoste est & tyranno, qui totius Asiæ ac Assyriæ, totius Aegypti regnique illius florentißimi Sultanici dominus est; qui Græcorum Imperium tenet, Bulgariam, Vallachiam, Seruiam & Thraciā occupauit; Hungariam penè vniuersam vastauit, ac potissimam partem illius nobis eripuit. Quare si vita nostra & communis patriæ salus nobis chara est, nec malumus breui turpißimam seruitutem discordes, quàm libertatem cōcordes ferre; demus operam, vt, seposita omni simultate, vnanimiter deinceps pugnemus aduersus communes hostes. Id si fecerimus, præsenti rerum statui rectè consulemus, neruum Reipubl. nostræ non leuiter laxatum atq; conuulsum, iterum

iterum corroborabimus aliquātulum, & optimè merebimur de posteritate. Dabit etiam Deus felicem successum his conatibus nostris, cùm autor sit pacis ac concordiæ, ac ipsemet polliceatur opē se laturum his, qui fide firma eum inuocant, & auxilium ab eo petunt in afflictis rebus. Et quanquam nemo sanæ mentis negat, quin magna mala impendeant ceruicibus nostris, tamen potest ille, si vult, non solùm mala illa pro clementia sua mitigare, verùm quoq; omnino tollere, & aureū quoddam seculum restituere, in quo nos posterique nostri viuamus, donec dies eius aduenιat. Non potest autem ille lōgè abesse hinc: nam, vt eruditè quidā scripsit ante annos 24. Omnes Monarchias incepisse videm⁹, cùm cētrum excentrici Solis in aliquo insigni loco Epicycli fuit. Vt cùm Solis esset maxima excentricitas paulò ante Christum natum, Romanum Imperiū ad Monarchiam declinauit: &, quemadmodum illa decreuit, ita & hoc tamquā consenescēs defecit, atq; adeò euanuit. Cùm perueniret ad quadrantem terminumq; mediocrem, lata est lex Mahometica, incepit itaque a-

liud magnum Imperium, & velocissimè ad motus rationem creuit. Iam 100. annis, cùm minima futura est excentricitas, hoc quoq; Imperium suam conficiet periodum, vt circa nostra tempora in summo sit fastigio, à quo æquè velociter, Deo volente, lapsu grauiore ruet. CENTRO VERO EXCENTRICI AD ALTERVM TERMINVM MEDIOCREM PERVENIENTE, SPERAMVS ADFVTVRVM DOMINVM NOSTRVM IESVM CHRISTVM. NAM HOC LOCO CIRCA CREATIONEM MVNDI FVIT, &c. *Siue igitur hæc ita futura sunt, quemadmodum eruditè coniiciuntur, siue prius nos opprimet piis omnibus optatus iudicii dies, semper orandus nobis est Deus, vt pœnas quas commeruimus mitiget, excolenda disciplina morum & modestia: deniq; pro virili cuique enitendum, vt re simul & consilio Respub. collapsa iuuetur.*

Cùm autem valdè prosit ad recta & salubria consilia historiæ cognitio, propter exempla, quæ inde peti possunt: & transtulissem ante annos duos ferè ex Italico sermone

mone in Latinum, librum primum NICOLAI MACHIAVELLI de historia Florentina; *in quo ille eleganter admodum & succinctè ostendit ruinam Imperii Romani per annos mille, ex Ruffino, Socrate, Euagrio, Caßiodoro, Procopio, Marcellino, Iornande, Platina, Sabellico, Blondo, Volaterrano, ac aliis probatis autoribus; volui illum auspiciis tuis dare in lucem, Illustrißime Elector: non equidem, vt exilem hunc laborem meum dignum arbitrer quem tibi viro Principi dedicem sed cùm dicandus esset alicui putabam nulli potius offerendum quàm tibi; quòd & optimus Princeps sis, & patriæ meæ parens. Feliciter vale. Marpurgi Haßiæ, prid. Cal. Februarii. Anno Christi* MDLXIV.

Cels. tuæ
subditus
HIERON. TVRLERVS I.D.

DE MIGRATIONIBVS POPVLORVM SEPTEMTRIOnalium, post deuictos à Mario Cimbros: &, De Ruina Imperii Romani LIBER, factus ex Italico sermone Latinus.

SEPTEMTRIONALES populi, qui vltra Rhenũ & Danubium habitant, quoniam in regione populosa nascũtur, & quæ aërem habet saluberrimum, sæpe excrescunt in eam multitudinẽ, vt pars aliqua illorum patria relicta, nouas sedes nouaq; domicilia quærere cogatur: Quod cùm faciunt, vniuersam multitudinem partiũtur in partes tres, quarum singulæ è nobilibus simul ac plebëis, è locupletibus item & egenis hominibus cõstant. Ex his partibus eã, quam sors definierit, emigrat, & fortunam suam experitur in quærendis nouis sedibus: reliquæ domi

domi remanent, & ſolæ perfruuntur patriæ commodis. Hæ igitur illarum gẽtium emigrationes, cauſa fuerunt ruinæ Imperii Romani. Sed occaſionem ei rei dedere ipſimet Imperatores, qui relicta antiqua Imperii ſede vrbe Romana, vbi Cõſtantinopoli cœperunt habitare, partem occidentalem Imperii debilitarunt. Nã & ipſi deinceps negligentius eam adminiſtrarunt, & expoſuerunt auaritiæ & rapinis cùm præfectorum, tum etiam hoſtium. Vt autem euerteretur tantum Imperium, ſanguine & virtute præſtãtiſſimorum hominum partum, non equidem oportebat ſegnes & ignauos eſſe principes, infideles miniſtros, deniq; neq; inconſtantes, neque animi abiecti eos, qui exitium illi machinarentur. Itaq; non vnius tantùm, ſed multorum populorum migrationes in perniciem eius conſpirarunt. Verùm ex Septentrionalibus populis, poſt deuictos à Mario Cimbros, primum omnium illud oppugnarunt Veſtrogothi, ſeu

Cauſa & occaſio ruinæ Imperii Romani.

Gothorum occidentalium irruptio.

Gothi occidentales, qui bello in cõfinib. moto, pace ac permissu Imperatorũ, multis annis sedes suas habuerũt ad Danubiũ. Et quanquã variis ex causis, sæpè & diuersis tẽporibus bellum mouerint Imperio, fuere tamen semper repressi ab Imperatoribus: tãdem gloriosissimè eos deuicit Theodosius: ita redacti sub illius potestatẽ viuebant sine rege, & stipẽdiis ac armis suis cõtenti, sub Imperio militabant. Cùm autem è viuis excederet Theodosius, relictis Arcadio & Honorio filiis, hęredibus quidẽ Imperii, virtutis autẽ & fortunæ nequaquam: omnis rerum status simul cum principe mutabatur. Erant tres Imperii partes tribus prępectis mãdatæ, Ruffino Orientalis, Occidẽtalis Stiliconi, Gildoni Africana, qui mortuo Imperatore, partes illas non tam gubernabant, quàm ceu proprias possidebãt. Sed Gildo & Ruffinus in ipso statim initio gubernationis opprimebantur: Stilico egregius nequitiæ suę dissimulator, in hoc vnũ incũbebat, vt gra-

Theodosius I. Imp.

Arcadius & Honorius Imp.

vt gratiā nouorum Imperatorū sibi conciliaret, omnem tamē rerum statū perturbabat, quò facilius deinde ipse Imperio potiretur. Quò igitur Vestrogothos ab amicitia Imperatorum seiungeret, autor erat, ne stipēdia solita in posterum iis exoluerentur. Præterea, quoniam arbitrabatur eos solos non satis virium habituros; ad perturbandam tanti Imperii tranquillitatem, efficiebat vt Burgundi, Franci, Vandali, & Alani, populi item Septentrionales (qui etiam tum nouas sedes quærebant) prouinciis Imperii bellum inferrēt. Sic Vestrogothi stipendio priuati, vt iniuriam illatam vlciscerentur, Regem eligebant Alaricū, & hostiliter oppugnātes Imperium, post varios rerum euentus, depopulabantur vniuersam Italiam, vrbemque Romā expugnabant. Hac victoria potitus Alaricus diē obit, cui succedebat Adaulphus, qui vxorē ducebat Placidiā, Imperatorū sororē: qua affinitate contracta, cōueniebat inter eos, vt Gallię simul

peria à gente ad gentem, propter injustitiam ac dolos. *Quare audiamus illam doctrinam, nec præferamus ei nostras cogitationes ac cõsilia. Scriptum enim est,* auxilium à Domino expectãdum in tribulatione: *& Prophetas omnes videmus populos illos, quibus interitum vel alioquin grauem aliquã calamitatem prædixerunt, non tam ad mœnia reficienda, construenda propugnacula, aut humana arte ac consilio infecta membra Reipub. sananda, hortatos esse, quàm ad agnitionem peccati, emendationem vitæ, & ad verã Dei veri inuocationem. Quemadmodum igitur totum hoc vniuersum partim à diuina mente, partim à necessitate est profectum: ita Respub. & Imperia duo præcipuè habent, quibus vel ab initio rectè constituuntur, vel morbo aliquo infecta sanantur, vel ruinam minitantia adiuuantur: Pietatem seu iustitiam, ac ea quæ humanis necessitatibus inseruiunt. Sed aliam, vt dixi, pietatem vel iustitiam tradit doctrina cœlestis, aliam Ethnici scriptores. Atque vt mentis est illa longeque præstantior, quàm altera; ita quoque prior cura illius esse*

debet:

debet; ea verò salua etiam externa iustitia rectè vrgetur à politicis viris, & vtraque coniuncta summo sæpe adiumento fuit laborantibus Imperiis aut regnis. Neque enim Deus piorum preces non exaudit, nec prohibet, quò minus humanis quoq; consiliis vtamur, modò ab eo petamus felicem eorum successum.

Primum itaque ac optimū remedium est laborātibus Rebuspublicis, Imperiis aut regnis, vt agnito malorum omnium fonte, peccato scilicet, à Deo petatur auxiliū: Iustitia mentis restituatur tam in gubernatoribus, quàm in subditis, tollatur idololatria, & ita colatur Deus, quemadmodum ipse se verbo suo patefecit, alioqui SI DEEST AGNITIO ÆTERNÆ ET INCOMPARABILIS VERITATIS, FALSA VIRTVS EST IN MORIBVS. *Proximum deinde huic, vt hi, quibus summa rerum est commissa, videant, quo consilio & ordine creator mundi Deus ex mente sua ac diuinitate, mūdum hunc vniuersum creârit, eodemq; exemplo tanquam minores Dii vtantur in sanandis languidis Reipub. membris. Ciuilem*

iustitiam restituant, & virtutes iustitiæ coniunctas, Prudentiam, Fortitudinem, Temperantiam. Sed quoniam notitiæ virtutum mentibus nostris insitæ, vnà cum natura nostra sunt corruptæ, & in incultis ac plebeis hominibus vix excitari queunt; satis fuerit, si in genere, quod aiunt, restituantur actiones harum virtutum in Republica; nam ad perfectam illam & primam rerum naturam respicere, atque ad illius præscriptum leges omnes conformare velle, monstro simile est, & vt nunc sunt homines, obtineri nullo pacto potest. Quod ad veteres leges attinet, certum est, eas aliquando mutari debere à prudentibus gubernatoribus, pro ratione temporis, locorum ac personarum: sed nisi modestia quadam id fiat, res est æquè periculosa, ac satius est interdum errata legislatorum ferre, quàm corrigere, quòd mutatio legum tantam vtilitatem non adferat secum, quantũ mali, hominesque paulatim assuefaciat non obedire Magistratui. Cauendum præterea est, ne inquietis ingeniis licẽtia detur prætextu quodam pietatis serendi in vulgus

nouas

nouas opiniones, & debacchandi in quoslibet. Dici enim non potest, quantum licentia illa mutuum amorem inter homines distrahat, & quàm multis seditionibus præbeat occasionem: Verùm magna cum autoritate & vnanimi consensu defendenda ea, quæ cum expresso Dei mandato non pugnant, nec sine graui causa constituta sunt à maioribus nostris in religione ac politia. Adhortandi ciues ad concordiam, vt in cõmuni periculo communis sit deliberatio: ἀμνηστία præferenda συγκρητισμῷ: Boni premiis ac honoribus afficiendi, mali pœnis: Deniq; quemadmodum in corpore humano aliter curatur caro, aliter intestina, aliter nerui, ita per omnia cauendum bonis gubernatoribus, ne vnam omnibus, sed singulis Reipubl. partibus ac membris peculiarem & conuenientem adhibeant curationem: &, si non omnes, saltem præcipuas vitiorum fibras è Republica excindant. Quod quidem qua ratione fiat, eorum libri ostẽdunt, qui hac eadẽ de re præcepta tradiderunt; quæ quàm necessariò hoc tempore vrgeantur in Republ. no-

ſtra adeoque vniuerſo Imperio Romano, omnes videmus, & multi boni viri deplorant.

Laboramus inter nos ipſos odio inteſtino, & diuerſarum rerum ſtudiis: cum vicinis noſtris, ſi non aliā ob cauſam, certè de religione diſceptamus: à Septemtrione Moſchi iugulum noſtrum petunt, homines Barbari, & ad idololatriam vſque ſuperſtitioſi: In Oriēte verò res nobis cum eo hoſte eſt & tyranno, qui totius Aſiæ ac Aſſyriæ, totius Aegypti regnique illius florentiſsimi Sultanici dominus eſt; qui Græcorum Imperium tenet, Bulgariam, Vallachiam, Seruiam & Thraciā occupauit; Hungariam penè vniuerſam vaſtauit, ac potiſsimam partem illius nobis eripuit. Quare ſi vita noſtra & communis patriæ ſalus nobis chara eſt, nec malumus breui turpiſsimam ſeruitutem diſcordes, quàm libertatem cōcordes ferre; demus operam, vt, ſepoſita omni ſimultate, vnanimiter deinceps pugnemus aduerſus communes hoſtes. Id ſi fecerimus, præſenti rerum ſtatui rectè conſulemus, neruum Reipubl. noſtræ non leuiter laxatum atq; conuulſum,

iterum

iterum corroborabimus aliquātulum, & optimè merebimur de posteritate. Dabit etiam Deus felicem successum his conatibus nostris, cùm autor sit pacis ac concordiæ, ac ipsemet polliceatur opē se laturum his, qui fide firma eum inuocant, & auxilium ab eo petunt in afflictis rebus. Et quanquam nemo sanæ mentis negat, quin magna mala impendeant ceruicibus nostris, tamen potest ille, si vult, non solùm mala illa pro clementia sua mitigare, verùm quoq; omnino tollere, & aureū quoddam seculum restituere, in quo nos posterique nostri viuamus, donec dies eius aduemiat. Non potest autem ille lōgè abesse hinc: nam, vt eruditè quidā scripsit ante annos 24. Omnes Monarchias incepisse videm⁹, cùm cētrum excentrici Solis in aliquo insigni loco Epicycli fuit. Vt cùm Solis esset maxima excentricitas paulò ante Christum natum, Romanum Imperiū ad Monarchiam declinauit: &, quemadmodum illa decreuit, ita & hoc tamquā consenescēs defecit, atq; adeò euanuit. Cùm perueniret ad quadrantem terminumq; mediocrem, lata est lex Mahometica, incepit itaque a-

liud magnum Imperium, & velocissimè ad motus rationem creuit. Iam 100. annis, cùm minima futura est excentricitas, hoc quoq; Imperium suam conficiet periodum, vt circa nostra tempora in summo sit fastigio, à quo æquè velociter, Deo volente, lapsu grauiore ruet. CENTRO VERO EXCENTRICI AD ALTERVM TERMINVM MEDIOCREM PERVENIENTE, SPERAMVS ADFVTVRVM DOMINVM NOSTRVM IESVM CHRISTVM. NAM HOC LOCO CIRCA CREATIONEM MVNDI FVIT, &C. *Siue igitur hæc ita futura sunt, quemadmodum eruditè coniiciuntur, siue prius nos opprimet piis omnibus optatus iudicii dies, semper orandus nobis est Deus, vt pœnas quas commeruimus mitiget, excolenda disciplina morum & modestia: deniq; pro virili cuique enitendum, vt re simul & consilio Respub. collapsa iuuetur.*

Cùm autem valdè prosit ad recta & salubria consilia historiæ cognitio, propter exempla, quæ inde peti possunt: & transtulissem ante annos duos ferè ex Italico sermone

mone in Latinum, librum primum NICOLAI MACHIAVELLI de historia Florentina; *in quo ille eleganter admodum & succinctè ostendit ruinam Imperii Romani per annos mille, ex Ruffino, Socrate, Euagrio, Caßiodoro, Procopio, Marcellino, Iornande, Platina, Sabellico, Blondo, Volaterrano, ac aliis probatis autoribus; volui illum auspiciis tuis dare in lucem, Illustrißime Elector: non equidem, vt exilem hunc laborem meum dignum arbitrer quem tibi viro Principi dedicem: sed cùm dicandus esset alicui, putabam nulli potius offerendum quàm tibi; quòd & optimus Princeps sis, & patriæ meæ parens. Feliciter vale. Marpurgi Haßiæ, prid. Cal. Februarii. Anno Christi* MDLXIV.

Celſ. tuæ
ſubditus
HIERON. TVRLERVS I.D.

DE MIGRATIONIBVS POPVLORVM SEPTEMTRIOnalium, post deuictos à Mario Cimbros: &, De Ruina Imperii Romani LIBER, factus ex Italico sermone Latinus.

SEPTEMTRIONALES populi, qui vltra Rhenũ & Danubium habitant, quoniam in regione populosa nascũtur, & quæ aërem habet saluberrimum, sæpe excrescunt in eam multitudinẽ, vt pars aliqua illorum patria relicta, nouas sedes nouaq; domicilia quærere cogatur: Quod cùm faciunt, vniuersam multitudinem partiũtur in partes tres, quarum singulæ è nobilibus simul ac plebëis, è locupletibus item & egenis hominibus cõstant. Ex his partibus ea, quam sors definierit, emigrat, & fortunam suam experitur in quærendis nouis sedibus: reliquæ domi

domi remanent, & solæ perfruuntur patriæ commodis. Hæ igitur illarum gētium emigrationes, causa fuerunt ruinæ Imperii Romani. Sed occasionem ei rei dedere ipsimet Imperatores, qui relicta antiqua Imperii sede vrbe Romana, vbi Cōstantinopoli cœperunt habitare, partem occidentalem Imperii debilitarunt. Nā & ipsi deinceps negligentius eam administrarunt, & exposuerunt auaritiæ & rapinis cùm præfectorum, tum etiam hostium. Vt autem euerteretur tantum Imperium, sanguine & virtute præstātissimorum hominum partum, non equidem oportebat segnes & ignauos esse principes, infideles ministros, deniq; neq; inconstantes, neque animi abiecti eos, qui exitium illi machinarentur. Itaq; non vnius tantùm, sed multorum populorum migrationes in perniciem eius conspirarunt. Verùm ex Septentrionalibus populis, post deuictos à Mario Cimbros, primum omnium illud oppugnarunt Vestrogothi, seu

Causa & occasio ruinæ Imperii Romani.

Gothorum occidentalium irruptio.

Gothi occidentales, qui bello in cõfinib. moto, pace ac permissu Imperatorũ, multis annis sedes suas habuerũt ad Danubiũ. Et quanquã variis ex caussis, sæpè & diuersis tẽporibus bellum mouerint Imperio, fuere tamen semper repressi ab Imperatoribus: tãdem gloriosissimè eos deuicit Theodosius: ita redacti sub illius potestatẽ viuebant sine rege, & stipẽdiis ac armis suis cõtenti, sub Imperio militabant. Cùm autem è viuis excederet Theodosius, relictis Arcadio & Honorio filiis, hęredibus quidẽ Imperii, virtutis autẽ & fortunæ nequaquam: omnis rerum status simul cum principe mutabatur. Erant tres Imperii partes tribus pręfectis mãdatæ, Ruffino Orientalis, Occidẽtalis Stiliconi, Gildoni Africana, qui mortuo Imperatore, partes illas non tam gubernabant, quàm ceu proprias possidebãt. Sed Gildo & Ruffinus in ipso statim initio gubernationis opprimebantur: Stilico egregius nequitiæ suę dissimulator, in hoc vnũ incũbebat, vt gra-

Theodosius I. Imp.

Arcadius & Honorius Imp.

vt gratiã nouorum Imperatorũ sibi conciliaret, omnem tamẽ rerum statũ perturbabat, quò facilius deinde ipse Imperio potiretur. Quò igitur Vestrogothos ab amicitia Imperatorum seiungeret, autor erat, ne stipẽdia solita in posterum iis exoluerentur. Præterea, quoniam arbitrabatur eos solos non satis virium habituros, ad perturbandam tanti Imperii tranquillitatem, efficiebat vt Burgundi, Franci, Vandali, & Alani, populi item Septentrionales (qui etiam tum nouas sedes quærebant) prouinciis Imperii bellum inferrẽt. Sic Vestrogothi stipendio priuati, vt iniuriam illatam vlciscerentur, Regem eligebant Alaricũ, & hostiliter oppugnãtes Imperium, post varios rerum euentus, depopulabantur vniuersam Italiam, vrbemque Romã expugnabant. Hac victoria potitus Alaricus diẽ obit, cui succedebat Adaulphus, qui vxorẽ ducebat Placidiã, Imperatorũ fororẽ: qua affinitate contracta, cõueniebat inter eos, vt Galliç simul

& Hiſpaniæ prouinciis opem ferret, quæ à Vandalis, Francis, Burgundis, & Alanis erãt occupatę, propter cauſas ſuprà recitatas. Ac Vandali quidem ex Hiſpania Bætica eiecti per Veſtrogothos, in Africam vocabantur à Bonifacio, eius regionis præſide; qui cùm rebellis fuiſſet Imperatori Romano, metuebat ne machinationem iſtam ſuam Imperator reſciſceret: Ideoque faciliores erant Vandali ad illius preces, ac duce Gẽſerico Africam occupabant.

Genſericus Vandalorum Rex.

Succeſſerat interea in Imperio Theodoſius, Arcadii filius: is cum exiguam admodum curã haberet rerum occidentalium, ſpem maximam faciebat deuaſtatoribus iſtis, retinẽdi prouincias, quas occupauerant. Itaque in Africa Vandali, in Hiſpania Veſtrogothi regna ſibi conſtituebãt: Franci & Burgundi non modò Galliam omnem tenebant, verumetiam regiones quas occupauerant, ſuo nomine appellabant, alteram Frãciam, alteram Burgundiam. Porrò horum popu-

Theodoſius II. Imp.

Francia. Burgundia.

populorum felix ac fortunatus successus, nouam deuastationem peperit Imperio: Nam alii populi, quos Hunnos appellant, occupabant Panoniam regionem ad Danubium sitam, quam etiamnum hodie vocamus Hungariam: Imperator verò ex omni parte oppugnatus, quò pauciores haberet hostes, nunc cum Vandalis, nunc cum Francis pacem inibat: Quæ res vires & potentiam Barbarorum adaugebat, Imperii imminuebat. Nec verò Britannia insula, quæ *Anglia* hodie est, tuta erat ab eiusmodi incursionibus. Nam cum Britones sibi timerent ab iis, qui Frãciam occupauerant, & viderent se ab Imperatore iuuari non posse, Anglos Germaniæ populos in auxilium vocabant, qui etiam Rege & Duce Vortigerio, patrocinium illorum suscipiebant. Ac primum quidem defendebant eos, deinde expellebant ex ea insula, ipsi eam occupantes, & suo nomine Angliam appellabant. Sic eiecti è patria Britones, necessitate fe-

Hungaria.

Anglia.

rociores reddebantur. Ac licèt proprias ſedes defendere nõ potuiſſent, ſpem tamen optimam concipiebant de alienis potiundis. Itaque traiecto mari, cum vniuerſa familia, vicina littoris loca occupabant, vocabãtq; ex nomine ſuo Britanniam. Sed & Hunni, qui, vt ſuprà dictum eſt, Pannoniam occupauerant, Gepidis, Herulis, Turingis & Oſtrogothis, ſeu Gothis orientalibus ſe adiungebant, atque iterum quęrebant nouas ſedes, cumque Franciam occupare nõ poſſent, quòd illa ſe egregiè tutaretur aduerſus vim Barbarorum: impetum faciebant in Italiam, Attila duce, qui vt ſolus potiretur regno, paulò antè interfecerat fratrem Germanum, Bledam nomine, eoque ex parricidio factus erat potentiſſimus. Reliqui, vt Audaricus Gepidarum, & Valamir Gothorum Orientalium Rex, ſubditi magis eius erãt in eo negocio quàm ſocii. Italiam ingreſſus Attila Aquileiam obſidebat toto biẽnio, & depopulabatur omnem agrum vicinum,

Britannia.

Gothorum Oriẽtalium irruptio.

Attila Hunnorum Rex

nū, incolis eiectis, quæ res vrbi Venetę initiū dedit, vt inferi' dicemus. Potitus Aquileia multisq; aliis ciuitatibus, Romam se conferebat cū exercitu: sed exoratus precibus Pontificis Maximi, nihil damni dabat vrbi: quinetiam tanti apud eum valebat illius autoritas, vt Italia relicta, rursum sese in Austriam reciperet, vbi tandem expirauit. Eo vita defuncto, Valamir Ostrogothorū Rex, & aliorum populorum principes, bellum mouebāt filiis Attilę, Tenrico & Eurio, interfectoq́; altero illorum, eò alterum redigebant, vt cum Hunnis suis flumen Danubii traiicere & in patriā sese recipere cogeretur. Pānonia ab Ostrogothis occupabatur, Gepidi, Heruli ac Turingi ad ripam Danubii considebant. Iam verò liberata Italia ab Attila, vnum hoc agebat Valētinianus Imperator, vt in pristinum statū eam reduceret: quod quò rectius efficere posset, & vt commodius eā defenderet ab incursionibus barbarorum, relicta vrbe Roma, Ra-

Valamir Gothorum Rex.

Valentinianus Imp.

uenam transferebat Imperii sedem. Omnium igitur malorum, & ruinæ Imperii Occidentalis, causa & occasio fuit, quòd Imperatores Constantinopoli habitantes sæpè illud aliis concesserant gubernandum, vtpote rem difficilem factu, & quæ sumptus maximos requireret; Sæpè etiam ciues Romani inter se ipsi creabant Imperatorem, quando videbãt aliorum auxilio se destitutos: Sæpè aliquis illorum propria autoritate vsurpabat sibi titulum Imperatoris, vt Maximus post mortem Valentiniani, qui etiam Eudoxã demortui Imperatoris vxorem cogebat, vt sibi nuberet; quare illa cõmota vt eam iniuriam vlcisceretur, cum ex Imperatoria stirpe esset prognata, ac priuati hominis coniugium ferre non posset, Gensericum accersebat in Italiam, Vandalorum & Africæ Regem, monstrabatque ei quàm facile sit regione illa potiri, quàm item vtile & commodum. Hac præda pellectus Gẽsericus, impetum faciebat in eam,

Maximus Imp.

ſam, & vrbem Romam omni defenſione ac patrocinio deſtitutam ſpoliabat, manſitq́; in ea per dies 14. Occupabat præterea multa alia Italiæ loca, poſt ſpoliis opimis onuſtus, reuertebatur in Africam. Ciues qui ex vrbe aufugerant, rurſum ſeſe in eam recipiebant, & Maximo interfecto, Imperatorem creabant, Auitum nomine. Quæ omnia dum partim in ipſa Italia, partim extra eam gerũtur, poſt multos & varios caſus, & poſt multorum Imperatorum mortem, deuoluebatur Imperium Conſtantinopolitanum ad Zenonem: Romanum, ad Oreſtem & Auguſtulum filiũ Oreſtis. Sed hi fraude & dolo occupabant illud, cumq́; vi conarentur retinere Heruli & Thuringi (quos dixi mortuo Attila ad Danubii ripã conſediſſe) cõfœderati, duce Odoacro impetum in Italiam faciebant, & quæ illi non occupabant loca, ea Lõgobardi populi quoque Septentrionales, iuſſu & ſtipendiis Godoglii regis ſui ſubigebant, fueruntq́; vltima

Auitus Imp.

Oreſtes ac Auguſtulus Imp.

Odoacer Rugianus.

Italiæ pestis, quemadmodum suo loco dicemus. Odoacer vbi in Italiam venit, prælio vincit Orestem, eumq; interficit ad vrbem Ticinũ, Augustulum coniicit in fugã. Ea victoria potitus, vt vrbis Romæ nomẽ simul cum potentia mutaret, neglecto Imperii titulo, Romæ & Italiæ Rex appellari volebat, ac primus omnium inhabitabat Italiam, ex earũ gentium principibus, quę tum vagabãtur in orbe, atq; nouas sedes quærebãt, alii depopulati tantum fuerant, quia animaduertebant facilè eã defendi posse ab Imperatoribus Oriẽtalibus, vel aliam fortasse ob caussam, post in alia loca se receperãt, in quibus ipsi quoq; tutò & tranquillè commorarentur. Ad eum modum seruiebat vetus Imperii Romani dignitas & splendor, principibus exteris. Ac Zeno quidẽ Orientale imperium tenebat; Ostrogothi Mysiam & Pannoniam: Vestrogothi, Sueui, & Alani, Cascouiam & Hispaniam; Vãdali Africam; Franci & Burgundi Franciam; Heruli & Turingi Italiam.

Per-

Peruenerat autem regnũ Ostrogothorum ad Theodoricum nepotẽ Valamiris, qui cum Zenoni esset amicus, per literas ei significabat, rem indignam videri suis Ostrogothis, nullam admodũ aut exiguã rationẽ illorũ haberi in Imperio, cum & virtute & re bellica alios longè antecellerẽt, nec posse illos sese intra limites Pannoniæ continere. Itaq; cum, quẽadmodum eos cohiberet, rationem nõ inueniret, quominus nouas sedes quærerẽt, suadere se illi, vt rebus suis consulat, & regionem aliquam cõcedat, in qua honorificè & cũ venia ipsius habitent. Tũ Zeno partim metu, partim vt Odoacrũ ex Italia eiiceret, permittebat Theodorico bellum alteri moueret, & ipse occuparet Italiã. Ille igitur relictis in Pãnonia Gepidis amicis, vbi in Italiam venit, Odoacrũ simul cũ filio interficiebat, eiusq; exemplo sumebat sibi titulũ regis Italię, sede regia in vrbe Rauẽna cõstituta, eadẽ ex causa qua Valẽtinian⁹ Imperator. Fuit hic Theodoric⁹ vir egrę

Theodoricus Gothorum Rex.

gius in ſago pariter & toga: Nam & feliciſſimus erat in bello, & optimè proſpiciebat ſubditis. Diſpertiebatur etiam ad eum modum Oſtrogothos ſuos, cum illorum præfectis, vt & belli tempore imperare iis poſſet, & pacis, ſi opus eſſet, eos in officio continere. Vrbem Rauennam amplificabat, Romam inſtaurabat, omnibus priſtinæ dignitatis titulis reſtitutis ciuibus, vna militari diſciplina excepta. Arcebat præterea ſola autoritate ſua Reges barbaros, Imperii hoſtes, deniq; munitiones aliquot conſtruebat intra fauces Alpium ac maris Adriatici, vt omnem occaſionem irruēdi in Italiam nouis barbaris intercluderet, Ac niſi ille tot egregias virtutes, quibus præditus erat, contaminaſſet crudelitate, cum ſuſpectos haberet nonnullos affectati regni (quemadmodum Symmachi & Boëtii innocentiſſimorum hominum mors & interitus oſtēdit) digna me hercule erat eius memoria ſumma & perpetua laude. Non modò e-

dò e-

dò enim vrbem Romam & Italiam vniuersam, verum ceteras quoq; prouincias Imperii occidentalis à continuis illis barbarorum incursionibus, quas tot annis à tam immani colluuie illorum sustinuerant, liberauerat virtute & probitate sua, & in ordinē statumq; satis felicē reduxerat. Certè si quæ vnquam tempora misera & calamitosa fuerunt Italiæ, atque aliis prouinciis, quæ à barbaris vexabantur, fuere illa, ab Arcadio & Honorio ad hunc vsq;. *Nam si quis perpendat, quàm perniciosum sit Rebusp. aut regnis, mutare principes formamq; gubernationis, non ob extraneam aliquam potentiam vel vim, sed ob leuem aliquam discordiam & simultatē, videatq; quàm vel exigua aliqua mutatio nocere possit, quantumuis potentissimis opulentissimisque, facilè intelliget, quantū mali eo tempore Italia, aliaq; prouinciæ Imperii Romani sint perpessæ, cùm non solùm formam gubernationis mutarunt, verumetiam leges, instituta, mores, religionem, linguam, vestitum, nomina, quæ vel sin-*

Mutatio in Imperiis periculosa.

„ *gula per se fortissimum quemque moue-*
„ *re possent, si audiat ea facta esse, nedum*
„ *si videat, aut ipse experiatur.* Fuit praeterea haec perturbatio rerum multis ciuitatibus exitio, multis causa vt extruerentur, multis deniq; vt ampliarentur, fierentq; opulentiores. Inter eas quae deuastabãtur, erat Aquileia, Luna, Clusium, Populonia, Fesula, aliaeque multae. Quae à nouo extruebãtur, Venetiae, Sena, Ferraria, Aquila, multęque alię ciuitates & oppida, quę breuitatis causa omitto. Quae amplissimae & potẽtissimę sunt factae, Florẽtia, Genua, Pisae, Mediolanum, Neapolis, Bononia, quibus omnibus vrbis Romae reparatio annumerari potest, pluresq; aliae ciuitates, quae nunc deuastatae fuerunt, nunc reaedificatae. Nata etiã est ab istis exteris noua & inusitata lingua, quemadmodum certũ est, linguam, qua vel Galli & Hispani, vel Itali nunc vtuntur, factam esse ex antiqua illa Romana, & ea qua Barbari isti vtebantur. Nec verò prouinciarum tantum nomina

fuere

fuere mutata, sed etiam stagnorũ, fluminum, marium & hominum: estq; Gallica simul & Italica ac Hispanica lingua, refertissima huiuscemodi nouis ac peregrinis rerum vocabulis, quæ prorsus ignorauit antiquitas. Atque vt alia infinita propemodum omittam, videmus hoc in vocabulo Po, Garda, Archipelago, quibus longè alia in significatione vsi sunt veteres. Sic loco Cæsarum & Pompeiorũ, habemus Petros, Ioannes, Matthæos. *Omniũ verò maximè deploranda est religionis mutatio. Vbi enim consuetudo religionis veteris pugnat cum miraculis recentis aut nouæ, fieri non potest, quin grauissimæ dissensiones oriantur inter homines.* Et licèt tranquillus fuisset stat⁹ religionis Christianę, nõ tamẽ defuissent alię dissensiones: Sed cũ etiam inter se contẽderent, Ecclesia Romana, Gręca, & Rauennensis, pręterea sectæ hęreticorum cum Catholicis, non mirũ si ea res perturbationẽ maximã peperit in vniuerso orbe. Testis est eius rei Africa, quę plus

Schismata & hæreses.

mali & incommodi capiebat è secta Arriana, qua infecti erant Vandali, quàm vel ab auaritia eorundem, vel crudelitate iis innata. Igitur in tanta rerum confusione & tumultu, omnium animi metu maximo erant perculsi. Præterquam enim, quòd nullus esset finis ciuilium malorum, in plurimis etiam studium religionis extinguebatur, & vera Dei inuocatio, in qua tamẽ aliàs afflicti omnes spem suam & fiduciam ponere solẽt. Nam & propter dissensionem in religione, incerti erant multi, quẽnam Deum inuocarent, & diuino pariter ac humano auxilio destituti, miserrimè vitam cum morte commutabãt. Quare, vt antè dixi, laudem maximam meretur Theodoricus, quòd primus omnium remedium adhibuerit huic malo, & in eum statum reduxerit Italiam iis XXVIII. annis, quibus ei imperauit, vt ex ruinis omnibus, & deuastatione, qua barbari eam affecerãt, vix amplius vestigium aliquod conspici in ea posset.

At ve-

At verò eo mortuo, cùm ei succederet in gubernatione Attalaricus, nepos ex filia Amalosuintha, paucos post annos ad priorem statum reuertebantur res Italiæ; nondum etiam adhuc satis confirmatæ recenti fortuna ac felicitate. Nam & Attalaricus paulò post auum moriebatur, & mater in eo regno succedens trucidabatur à Theodato, quem ideo accersiuerat in aulam, vt ope & consilio ipsius in gubernatione vteretur. Itaq; hic, quòd & regina è medio sublata fuerat, & ipse se gereret pro rege, exosus Ostrogothis, occasionem præbebat Iustiniano eiiciendi ipsum ex Italia, eamq; ad rem Belisarium constituebat ducem Iustinianus, qui Africam antea deuicerat, restitueratq; Imperio, Vandalis eiectis. Ac principio quidem Siciliam occupabat Belisarius, indè Italiam ingressus, Romã simul ac Neapolim. Ea re intellecta Gothi Theodatum interficiebant; causam nimirum tanti mali, & Vitigem subrogabant in illius locum, qui

Attalaricus Gothorum Rex.

Iustinianus Imp.

Vitiges Gothorum Rex.

& ipse post cõflictus aliquot, obsessus à Belisario, Rauennæ in illius veniebat potestatem. Vix autem potitus erat hac victoria Belisarius, cum Iustinianus eum reuocat, subrogatis ei Ioanne & Vitali, admodum dissimilibus priori: siue de virtute loquamur, siue de moribus, aut fortuna. Quapropter animum recolligebant Gothi, & rursum ex se eligebant Regem Ildoadum vrbis Veronæ præfectum: quo similiter interfecto, succedebat in illo regno Totila. Hic rupto exercitu Imperatoris, Thusciam ac Neapolim recuperabat, iterumq; certis suis præfectis distribuebat loca, quæ Belisarius occupauerat. Cogebatur itaq; Iustinianus Belisarium nouo cum exercitu in Italiam remittere; verùm cum is infirmus admodum esset, plus obscurabat eo Belisarius gloriam & authoritatem antea partam, quàm vt nouam aliquam sibi cõpararet: namq; Ostiæ consederat, cum eo inuito & conspiciente quodammodo vrbē Romam Totila expugna-

Ildoadus Gothorum Rex.

Totila Gothorum Rex.

pugna-

pugnaret. Et quamuis captam iam difficulter relinqueret, tamen quia desperabat eã se retinere posse, deuastata ea maxima ex parte, eiectisq; inde hominibus plebeis, & senatoribus secum adductis, nihil metuens Belisarium, in Calabriam exercitum suum ducebat, vt copias, quæ è Græcia auxilio veniebant hosti, impediret. Romam præsidiis desertam Belisarius occupabat, mœnia reficiebat, ciues qui vel ipsi inde aufugerant, vel eiecti erant, in eã reuocabat. Sed statim aduersabatur fortuna tam laudabili eius cœpto: reuocabatur enim à Iustiniano, cui Parthi mouerant bellum, & Italia egressus cogebatur eam Totilæ relinquere, à quo iterum occupabatur vrbs Romana, licèt non ita deuastaretur vt antea, imò aliqua ex parte instauraretur. Tantum nimirum valebant apud eum preces Benedicti Abbatis, qui tum maximam habebat opinionem sanctitatis. Interea pacẽ faciebat cum Parthis Iustinian⁹, vt Italię succurre-

ret, ſed impediebatur à Sclauis, quo minus id prçſtare poſſet, nouis populis Septẽtrionalibus, qui traiecto Danubio Illyriam ſimul, ac Thraciam bello infeſtabant, & Totila vniuerſæ propemodum Italię imperabat.

Mittebatur deinde à Iuſtiniano, poſt deuictos Sclauos, in Italiã Narſes eunuchus, homo exercitatiſſimus in re militari. Hic cum Totilam in pugna interfeciſſet, quæ ex Gothis manſerant reliquię, Ticinum ſe recipiebant, & Teiam quendam conſtituebant Totilæ ſucceſſorem. Hac victoria potitus Narſes, vrbẽ Romam recuperabat; pòſt commiſſa ad Nuceriam pugna, Teiam quoque intéremit, cæſo fugatoq; illius exercitu. Ita prorſus extinguebatur nomẽ Gothorum in Italia; in qua illi à Theodorico ad Teiam vſq; annis LXX. regnauerant. Vix autem liberata erat à Gothis, cum Iuſtinianus quoq; diem ſuum obibat, relicto filio Iuſtino hærede & ſucceſſore in Imperio, qui Sophiæ vxoris ſuæ conſilium ſecutus, Narſen

Teias Gothorum Rex.

Iuſtinus Imp.

Narsen ex Italia reuocans, Lōginum in illius locum subrogabat. Habebat is Rauennæ suam aulam, antecessorum exemplo, ac nouam formam administrationis constituebat in vniuersa Italia: neq; enim prouinciis tātū certos imponebat præfectos, quēadmodum Gothi fecerant antea, verum singulis quoq; ciuitatibus & locis præstantioribus, quos duces appellabat, nec pluris faciebat vrbem Romam in ea distributione, quàm aliam quamcunq;. Abrogabat consules & Senatum, qui tamen semper manserat in ea vrbe, ac ducem quendam in illius locum substituebat, quē singulis annis Rauennâ missum eò, *ducē Romanum* appellari volebat, sicuti alium qui Rauennę commorabatur, & vniuersæ Italiæ prçerat, *Exarchum*. Verum enimuero plus oberat Italiæ, quàm proderat hęc gubernandi forma: Nam & occasionem dabat Longobardis, vt eò facilius eam occuparent, & auferebatur ab illa ratio gubernandi longè pulcherrima,

morte ac virtute multorum homi-
num comparata. Deniq; non satis erat Sophiæ, vt Narsen ex ea reuocaret, sed domū reuersum probris quoque afficiebat, dicens, ideo se eum reuocasse, vt ipse quoq; cum cæteris Eunuchis fila colūq; traheret. Quare ira percitus Narses, Alboino Longobardorum Regi, Pannoniam eo tempore tenenti, autor erat, vt ipse Italiam occuparet: Nam vt superius dictum est, consederant Longobardi iis in locis ad Danubium, quæ ab Herulis & Turingis derelicta erant, cum sub Odoacro illorum Rege militarent in Italia. Iamq; ea inhabitauerant ad huius Alboini vsq; gubernationem, hominis ferocissimi audacissimiq;, vbi Danubio traiecto bello superabant Cunimundum Gepidarum Regem, Pannoniam tenentem: cumq; etiam Rosimūda Cunimundi filia prædę loco iis contigisset, in vxorē eam ducebat Alboinus, simulq; Pannonia potiebatur. Erat is, vt dixi, natura admodum
ferox,

Alboinus Lōgobardorum Rex.

ferox, & motus ea ferocia, poculum faciebat è craneo capitis Cunimundi, è quo biberet deinceps in memoriam partæ de illo victoriæ. Vocatus igitur à Narsete Alboinus, cuius amicus fuerat bello Gothico, relicta Pannonia Hunnis, (qui, vt suprà dixi, Attila demortuo in prouinciam hanc, patriam nimirū, erant reuersi) & Italiā ingressus intestino bello laborantem, & in factiones scissam, illicò potiebatur Ticino, Mediolano, Verona, & Vicentia, præterea vniuersa Thuscia, ac bona parte Flaminiæ, quam Romandiolā hodie vocāt. Et quoniam persuasum illi erat, tota iam Italia se potiri, regium conuiuium instituebat in vrbe Verona; in quo cum benè potus esset, ex nimia ingurgatione, vxori Rosimundæ, quæ è regione sumebat cibū, craneum Cunimundi vino repletū perferri iubet, & addit (ita vt exaudiri ab ea posset) velle se, vt in tanta omnium hilaritate & lætitia, ipsa quoque bibat cum suo patre. Hac voce quasi

vulnus infligebatur pectori Rosimũdæ, deliberat igitur, quo pacto iniuriam tam grauem vlcisceretur. Cumque sciret nobilem quendam Longobardum, cui Helmechildi erat nomen, iuuenem & ferocem, vnam ex pedissequis suis amare, agebat cum eadem, astu efficeret, vt Helmechildis loco ipsius rem secum haberet: Quod cùm fecisset, & iuuenis in eum locum, quem ei pedissequa designauerat, venisset, cum Regina concubuit, quòd & locus obscurus esset, & ancillam eam esse arbitraretur: Sic regina illius amore potita, omnem ei rem & consilium aperiebat, ostendẽs quàm in illius manu sit positum, vt interfecto Alboino se simul ac regno potiretur: sin aliter faciat, fore vt ipse interficiatur ab Alboino, & stupri illati pœnas persoluat. Gerebat morem reginæ Helmechildis, & Alboinum interficiebat: sed cum videret regno se potiri non posse, & metueret ne vicissim obtruncaretur à Longobardis, quibus admodum charus

fuerat

fuerat Alboinus, collecto omni regio thesauro, Rauennam confugiebat, vnà cum vxore adultera ad Longinum, à quo honorificentissimè excipiebātur. Iam verò diem suum obierat Iustinus Imperator, & Tiberius, qui in locum illius successerat, bello Parthico impediebatur, quo minus Italia opem ferret. Itaq; Longinus, ratus occasionem sibi oblatam potiundi thesauro illo & toto regno Lōgobardorum, denique vniuersa Italia, suadebat Rosimundæ, vt interfecto marito sibi nuberet. Placebat mulieri hoc consilium, & poculum vino venenoq; mixtum, Helmechildi è balneis exeunti atq; sitienti porrigebat: cuius mediam partem vbi ille ebibisset, iamq; cruciatus sentiret in corpore, & rem intelligeret, vi adigebat Rosimundā, vt quod reliquum erat in poculo, ipsa exhauriret. Sic paucas post horas ambo extinguebantur, & Longinus quoq; frustrabatur ea spe & expectatione, quam de potiundo regno conceperat. Elege-

Tiberius Imp.

Clephes Lõgobardorũ Rex.

rant intereaLongobardiClephẽ Regẽ in vrbe Ticini, quę regia illorum erat. Is Imolam reędificabat, quam Narſes antè deuaſtauerat. Occupabat & Ariminũ, totũq; illum tractum ab eo loco, ferè Romã vſq; : tandẽ in medio curſu victoriæ florentiſſimęq; fortunæ, moriebatur: Erat aũt natura crudeliſſimus nõ erga exteros tãtum, verum etiam in ſuos. Quare partim ſeueritate illius territi Longobardi, partim regiæ poteſtatis pertæſi, interfecto eo, nolebant amplius vnius alicuius imperio & poteſtati ſubeſſe. Duces inter ſe cõſtituebant x x x. numero, quę res deinde detrimẽto maximo iis fuit, fecitq; vt nũquã vniuerſa Italia potirẽtur, nec imperiũ ſuum vnquã vltra Beneuentũ extenderẽt: deniq; vt & vrbs Romana, Rauenna, Cremona, Mãtua, Patauium, Mons Silius, Parma, Bononia, Fauentia, Forum Liuii, item & Ceſena vrbes, diu admodũ ſe aduerſus eos defenderẽt, vel omnino non ab iiſdem occuparentur. ,, *Quia enim rege tanquam*

Tyranni xxx.

capite

capite destituebantur Longobardi, minus procliui erant ad militiam: atq; licèt nouū aliquem ex suis eligebant, tamen assueti iam per aliquod tempus libertati, minus ei obediebāt, quàm par erat, dissensionib. vexabantur, & odio intestino, quæ res victoriam omnem illis adimebat, & tandem ex Italia eiiciebat. Cum igitur is esset Longobardorū status, ea lege pax inibatur inter eos, Longinum, & populum Romanū, vt depositis ex vtraque parte armis, ea quisq; retineret, quæ occupauerat.

Initium dignitatis Pōtificia.

Cœperunt hoc tempore Pontifices Romani maiori esse in dignitate, quàm antea fuerant: Prius enim post Petrum Apostolum, propter vitæ sanctimoniam, & miracula solummodo obseruabantur, ac tantum proderant exempla illorū fidei Christianæ, vt vellent nollent principes cogerentur amplecti illorum religionem, quo confusionem illam, quæ in mundo erat, è medio tollerent, & ad meliorem statum reducerēt. Etsi autē negari non potest, tum statim adauctam Pontificum autoritatem, cùm Imperatores

Romani Christianam fidem amplexi, relicta Roma, Constantinopoli cœperunt habitare, quo tempore & ruina Imperii Romani cœpit, vt iam antea demonstrauimus: quia tamen ad hanc Longobardorum vsq; ætatem semper habuit Italia Imperatores, vel Reges, vix alia erat Pontificũ dignitas & æstimatio, præter eam, quam, vt dixi, vitæ sanctimonia sibi parauerant, & doctrina. In aliis rebus Imperatoribus aut regibus obediebant, sępè etiam ad supplicium ab iisdem rapiebantur. Ac si quidvnquam dignitatis Pontificibus in Italia antea accessit, id omne à Theodorico venit Gothorum Rege, cum is Rauennam regiam suam transferret. Tum enim Roma sine principe relinquebatur, & ciues Romani eo libentius suberant Pontificibus, quòd tutò & trãquillè commorari sub iis possent. Sed nihil aut perparum istud erat, & hoc vnum obtinebant, vt Ecclesia Rauennensis Ecclesiæ Romanæ esset subiecta. Cum autem Longobardi quo-

di quoq; in Italiam iam venirent, & illa in factiones plurimas scissa esset, adaugebatur Pontificia potestas hoc illorum aduentu. Cùm enim Pontifex caput esset & princeps vrbis Romanæ, Imperator verò Constantinopoli pręesset; ita se tempori & præsenti rerum statui accommodabant Longobardi, ac Longinus, vt mediante Pontifice, populum Romanum sibi deuincirent, nō vt subditus illorum esset, sed socius, & nunc horum, nunc Græcorum partes sequentes Pōtifices, mirum quàm adaugebant suam dignitatem. Quinetiam hæc potentia illorum causa erat ruinæ & interitus imperii Orientalis, cœpitq; illud corruere sub Heraclio Imperatore, cum Sclaui (quorum suprà fecimus mentionem) rursum bellum inferrent Illyriæ, eamq; occupatam suo nomine Sclauoniam appellarēt: quo etiam tempore idem Imperium ex altera parte à Persis oppugnabatur, pòst à Sarracenis, qui ex Arabia venerant duce Mahomete, postre-

Ruina imperii in Oriente.

Sclauonia.

mò à Turcis. Quoniam igitur Syria, Africa, & Ægyptus ademptæ erant huic imperio, frustra implorabat opem & auxiliũ illius Pontifex Romanus, si quando molestaretur ab aliis: in Italia vis & potentia Longobardorum augebatur. Quare nouam sibi amicitiã contrahendã ratus, cum Galliarum rege eam inibat. *Sic omnium propemodum bellorum, quæ ab eo tempore in Italia gesta à barbaris sunt, causa & occasio fuere Pontifices, & ipsimet vt plurimum attraxerũt in eã barbaros, idemque adhuc solent facere: denique hæc vna res robur atque vires Italiæ fregit, frangitque nostra hac ætate.* Quapropter in recitãdis iis quæ post ea tempora gesta sunt, ad nostra vsque nihil dicã amplius de Imperii Romani ruina & interitu; id enim iam humi prostratũ iacet. De Pontificibus sermo habendus erit, deq; aliis qui Italiam gubernarunt, vsq; ad Caroli VIII. Galliarũ regis ætatem, eiusq; in eam aduẽtum. Ita enim intelligetur, quomodo Pontifices censura primum omni-

Pontifices Romani causa omnium malorũ in vtroque Imperio.

mni-

omnibus iniecerint metum, pòst censura & armis simul, quibus tandem indulgentiæ fuerunt admixtæ, quàm abusi sint vtroq; illo, quomodo item prorsus amiserint alterum, alterum ita retineant, vt aliorum iudicio & censuræ sint subiecti. Vt igitur eò redeam, vnde sum digressus: Cùm ad Pontificatum venisset Gregorius III. occupabat Rauennam ciuitatem Astulfus Longobardorum Rex, contra fœdera pacis, bellumque mouebat Pontifici. Itaq; Pōtifex Imperatoris orientalis auxilio diffidens, & perfidia Longobardorū adductus, in Galliam discedebat ad Pipinū II. eius nominis regē, qui cum Austriæ antea & Brabantiæ imperasset, tunc etiam ad illius regni gubernacula peruenerat, non tam propria virtute, quàm parētis sui Caroli Martelli, & Pipini aui. Commiserat. n. hic Carolus illam memorabilē stragem ad Turonem vrbem in flumine Era, qua vltra CCM. Sarracenorū perierāt,

Astulfus Longobardorum Rex.

Pipinus Galliæ Rex.

& spes maxima erat, filium nō minus vtilem futurum patriæ, quàm parens olim fuerat. Huius igitur Pipini opē & auxilium implorabat Gregorius Pontifex, aduersum Longobardos, & Pipinus promittebat, si prius illum vidisset, ac honore debito affecisset, quamobrem nulla interposita mora, proficiscebatur in Gallias Pontifex, per hostiles Longobardorum regiones, nemine impediente; tantus hinc mirum honos habebatur eo tempore religioni. Vbi in Galliam venit, multis beneficiis afficitur à rege, pòst in Italiam remittitur cum exercitu, eoq; Longobardos cingit obsidione Ticini. Hic necessitate coactus Astulfus, pacis conditiones petebat a Gallis, easq; impetrabat adiuuante Pōtifice, qui negabat se cupere mortē & interitum hostis sui: sed vt conuerteretur, ac viueret. Promittebat autem Astulfus se redditurum Ecclesiæ Romanæ regiones quas occupauerat, sed fregit fidē datam, quamprimum Galli se in patriam receperunt. Quare rur-

Gregorius III. Pont.

re rursum petit Pontifex copias militares à Pipino, quas cùm rex mitteret, cædebantur ab iis Longobardi, vrbs Rauenna recuperabatur, & Pōtifici donabatur à Rege, vel inuito Imperatore Grçcorum, donabantur quoq; eidem aliæ ditiones, Exarcho subiectæ. Præterea ager Vrbinensis, & Marchia Anconitana: quę omnia dum Astulfus Pontifici tradit, moriebatur, & Desiderius Thuscię dux militem colligebat, vt regnum illud defenderet. Petebat autem opem à Pōtifice ad eam rem ; & amicum se illi fore pollicebatur, daturumq; ea quæ Astulfus promiserat. Cumq; Pontifex petitioni eius annueret, assentiebantur & cæteri principes, regnumq; ei concedebant. Ac initio quidem fidem datam seruabat Desiderius, tradebatq; ea loca Pontifici, de quibus inter Pipinum & Longobardos conuenerat: Nec amplius Exarchus è Constantinopoli mittebatur Rauēnam, nutu & voluntate Pontificis gubernabatur ea vrbs.

Desiderius Lōgobardorum Rex.

Carolus Magnus Galliæ Rex & Imperator in Occidente.
Theodorus Pont.

Mortuo Pipino, succedebat in regno Carolus filius, cognomento *Magnus*, propter res egregiè gestas: in Pontificatu verò successerat Theodorus I. inter quem ac Desiderium cum lites ortæ essent, Desiderius Romam obsidebat, Pontifex Carolum in auxiliũ vocabat, qui per Alpes Italiã ingressus, constringebat Desideriũ Ticini, captumq́; cũ filiis in Gallias mittebat; deinde Romam proficiscebatur, vt Pontificẽ inuiseret. Quô cũ venisset, decernebat, ne Põtifex, Dei in mundo vicarius, vllius hominis iudicio in posterũ esset subiectus.
,, *Quã ob rem à populo Romano Imperator salu-*
,, *tabatur, cœpitq́; Roma iterum habere Im-*
,, *peratorem Occidentalem. Et cum antea*
,, *Pontifices ab Imperatoribus soliti fuis-*
,, *sent confirmari, ipsi nunc cœperunt opus*
,, *habere Pontificum confirmatione & au-*
,, *toritate; perdiditq́; existimationem suam*
,, *Imperialis dignitas, acquisiuit Pontifi-*
,, *cia: & his artibus deinceps principibus*
,, *politicis se prætulit.* Fuerant iam in Italia Longobardi annis CCXXXII. & nomi-

homine tantum ac origine erant ex-
teri, re nequaquam. His igitur Caro-
lus, cum tempore Leonis III. Italiæ *Leo. III. Pont.*
regiones in certum ordinem redige-
ret, permittebat, vt ea loca inhabita-
rent, in quibus nati ac enutriti essent,
eamq; regionem à nomine ipsorum
Longobardiam appellarent. Aliam I- *Longobardia.*
taliæ partem; vicinam huic, & quæ
Exarcho Rauennensi fuerat subie-
cta, *Romandiolam* appellari volebat,
vt Imperii Romani nomē in honore
esset apud vicinos Longobardos, &
metueretur. Creabat præterea Pipi-
nū filium suum Italiæ Regē, designa- *Pipinus Italia Rex.*
ta ei Iurisdictione Bonauentum vsq;.
Quod reliquū erat in Italia, Impera-
tori Græcorum cōcedebat, cum quo
pacem & amicitiam iniuerat.

Peruenerat sub id tempus ad Pō- *Paschalis I. Pont.*
tificatum Paschalis, eius nominis I.
Vbi pastores Ecclesiarum vrbis Romæ, Pō- “
tifici vicini, & in electione eius præsentes, “
quo munus suū ornarent splendido aliquo *Initium dignitatis Cardinalitia.*
titulo, Cardinales *se vocabāt, & ipsi sibi*
dignitatem maximam arrogabant; iam

enim excluserant populum Romanum ab electione Pontificis; fiebatq;, vt rarò alius quispiam eligeretur ad eam dignitatem, quam qui Romam inhabitabant. Paschale itaq; mortuo, creabatur in Pontif. Roma. Eugenius II. tituli S. Sabinę, & Italia in manu Gallorum existente, iterum nonnihil mutabatur forma gubernationis, quia Pontifex opulentissimus erat factus, & iidem Galli, Comites & Marchiones constituerant in ea, quemadmodum Longinus Exarchus, duces. Tandem post aliquot Pōtificum è vita discessum, perueniebat ad Pōtificatum quidam patriâ Romanus, qui cum *os porci* vocaretur, mutato nomine, *Sergium* se appellabat, quod prius nomen esset obscœnum, deditque hic ansam sequentibus Pontificibus, cur electi nomina mutare soleãt. Sed & Carolus interea mortuus erat, & hæredem Imperii reliquerat, Ludouicum filium. Quo similiter vita defuncto, tantæ lites oriebantur inter liberos ipsius, vt nepotū deinde tem-

Eugenius II. Pont.

Sergius Pont.

Ludouicus Imp.

de temporibus, Imperiũ Romanum à Gallis ad Germanos transferretur, fuitq; primus Germanorum Imperatorum *Arnolphus* dictus. Nec verò Caroli familia Imperium Romanum tantum amittebat ob discordiam & odia intestina, verumetiam regnum Italiæ. Nam & Longobardi iterum animati, bello lacessebant Põtificem populumq; Romanum; & Pontifex cùm neminem haberet, cuius ope & auxilio niteretur, necessitate coactus, regem Italiæ creabat Berengarium, Fori Iulii Ducem. Addebãt & Hunnis, qui in Pannonia commorabantur, animum istæ rerum vices, vt rursum bellum mouerent Italiæ. Sed à Berengario repressi, in Pannoniam se recipiebant, seu Hungariam, sic enim eam prouinciã suo nomine appellauerant. Præerat tum temporis Imperio Græcorum Romanus quidam nomine, qui Constantino illud ademerat, cum præfectus classis illius esset. Huic in ea commutatione & vicissitudine rerum, Apulia simul

Imperium Romanum à Gallis ad Germanos translatum.

Arnolphus I. Imp. Germanus.

Berengarius Italiæ Rex.

& Calabria rebellabant, regiones Imperio illius subiectæ, vt suprà demonstrauimus. Itaque ira & indignatione percitus, Sarracenis permittebat, vt bello eas regiones impeterēt: quas cùm illi occupassent, Roma quoq; potiri conabantur. Interim tamen Romani vrbem defendebant sub Alberico Thusciæ Duce, quem præfectum elegerant ad eam rem, quod Berengarius cum Hunnis esset occupatus. Soluta obsidione castellum extruebant Sarraceni in Gargano monte, vnde Apuliæ simul ac Calabriæ imperare possent pro arbitrio, reliquas Italię regiones depopulabātur. ,, *Sic tristis admodū facies erat Italiæ ea ætate, & status miserrimus. Ab ea* ,, *parte, quæ Alpes respicit, ab Hūnis vexabatur: ab altera, quæ Neapolim, à Sarracenis: durabatq; ea calamitas per annos multos, sub tribus Berēgariis, qui ordine sibi* ,, *inuicē succedebāt.* Sed & stat' Pōtificis, & Ecclesię maximè erat perturbatus, nec ab vllo habebat patrociniū, propter dissensionem principum, in Imperio

perio Occidẽtali, & quod vires imperii Orientalis fractæ essent. Deuastabatur & vrbs Genua ab iisdẽ Sarracenis, Pisę incrementum sumebãt; quia multi è patria eiecti passim ad eã vrbem confugiebant, sub annum Christi DCCCCXXXI.

Pòst vbi ad gubernacula Imperii Romani peruenisset Ottho, Henrici & Mathildis filius, Saxoniæ Dux, homo prudens, rogabat eum Agapetus Pontifex, vt Italiam à tyrannide Berengariorum liberaret. Erat autem ad hunc modum distributa eo tempore: Longobardia regebatur à Berengario tertio, eiusq; filio Alberto: Thuscia & Romandiola à præfecto quodam, quem Imperator Occidẽtalis ad eam rem designauerat: Apulia & Calabria partim Imperatori Gręcorũ suberãt, partim Sarracenis. Romę annuatim duo Cõsules creabantur ex equestri dignitate, hi more maiorũ Rempub. illam gubernabãt. Erat & pręfectus quidam consulibus adiunctus, qui rationem admini-

Ottho I. Imp.

Agapetus II. Pont.

ſtrationis redderet populo: præterea collegium iudicum 12. horum cura, vt ſingulis annis nouos præfectos cõſtituerent locis Reipubl. ſubiectis. Pontificis autoritas Romę & in Italia magna erat, vel exigua, prout eum amabant Imperatores, & potentiſſimi quiq; Ottho igitur Italiam ingreſſus, regnum Berengariis adimebat, quod illi iam L V. annis tenuerant, priſtina autoritate Pontifici reſtituta. Habebat hic Imperator filium & nepotem eiuſdem ſecum nominis, qui ordine in Imperio ei ſuccedebant: & tempore Otthonis III. Româ expellebatur à ciuibus Gregorius Pontifex.

Gregorius V. Pont.

„ *Hunc quoniam idem Ottho reſtituebat* „ *priſtinæ ſuæ dignitati, cum in Italiam ve-* „ *niſſet, vt iniuriam ſibi illatam vlciſcere-* „ *tur Pontifex, omne ius & poteſtatem eli-* „ *gendi Imperatoris populo Romano adi-* „ *mebat, eamq; ſex Principibus Germanis* *concedebat, nimirum tribus Epiſcopis, Moguntinenſi, Treuerenſi & Colonienſi; tribus item politicis principibus, Mar-* „ *chioni Brandeburgenſi, Palatino Rheni, & Du-*

Electorum in Imperio origo.

& Duci Saxoniæ, circa annum salutis MII. Quare Otthone tertio mortuo, eligebatur ab electoribus in Imperatorem Henricus Bauariæ Dux, qui post annos XII. à Stephano Pontifice, eius nominis VIII. Imperiali diademate ornabatur. Vitæ autem innocentissimæ erant Hẽricus & Simeuntha vxor illius, quod ex multis templis apparet, quæ vel de nouo ab iis sunt extructa, vel liberaliter dotata: estq; ex eorum numero tẽplum S. Miniati iuxta Florentiam. Moriebatur anno salutis MXXIV. succedẽte ei Cunrado Sueuo, cui rursus Henricus secundus succedebat: Qui Romam veniens, cum schisma esset exortum, & tres essent numero Pontifices, semotis iis, Clementem in Pontificẽ eligebat, eius nominis II. à quo etiam Imperii diadema tulit. Regebatur eo tempore Italia partim democratia, partim à Regulis, partim deniq; ab iis, quos ad eam rem Imperator designauerat, quorum primus, & in dignitate maxima constitutus,

Henricus II. *Imp.* *Stephanus* VIII. *Pont.*

Conradus II. *Imp.* *Henricus* III. *Imp.* *Schisma.* *Clemens* II. *Pont.*

Cācellarius vocabatur. Inter principes omniū potentissimus erat Godefredus quidam, cui vxor erat Mathildis, nata ex Beatrice sorore Henrici secundi. Tenebat enim Lucam, Parmam, Regium, Lepidum, Mātuam, totumq; illum tractum, quem hodie *patrimonium Petri* vocant. Pontificibus ambitio ac fastus populi Romani multum oberat. Cum enim populus vltrò sese antea subiecisset illorum potestati, vt iugum ab Imperatoribus impositum excuteret, vrbis Romanæ dominium nactus, etiam eos incœperat odisse, & plus iis damni dabat, quàm quisquam alius princeps Christianus. Iam verò Pontifices cēsura sua toti Occidenti erāt terrori, & hoc vnum agebatur inter eos, & populum Romanum, vt alter vires alterius frangeret, suas adaugeret. Quemadmodum itaq; Gregorius V. Ius omne eligendi Imperatoris populo antea ademerat, sic cum ad Pontificatum perueniret Nicolaus II. cauebat, ne in Pontificū quidem

Nicolaus II. Pont.

dem electione idem populus Romanus deinceps iuris aliquid haberet, omni illa autoritate Cardinalibus cōcessa. Quinetiam à Calabriæ & Apuliæ ducibus adiutus, eos qui nomine populi Romani magistratu aliquo fungebantur, iuramento obstringebat, ad obedientiam Pontificibus præstandam, nonnullos eorum ab officiis semouebat. Extincto hoc Pontifice, sequebatur schisma in Ecclesia, quia Clerus Longobardiæ negabat se subiectum esse imperio Alexandri II. & alium sibi creauerat Pontificem, Gadolum Parmensem. Sed oderat Henricus potētiam Pontificum, & ab Alexādro petebat, vt Pontificatui renunciaret, deinde Cardinales in Germaniam proficisci iubebat noui Pontificis creandi caussa: Itaque Henricus ille primus omnium ex Imperatoribus Romanis, vim & potentiam gladii spiritualis experiebatur. Cogebat enim Concilium Pōtifex in vrbe Roma, eumq; priuabat tam imperio, quàm regno,

Dignitas Cardinalium confirmata.

Schisma.

Alexander II. Pont.

Imperator dignitate sua priuatus à Pont. Romano.

& alii Italiæ populi Pontificis sequebantur partes, alii Henrici: deniq; ea res Guelphis & Gibellinis occasionẽ dabat, & vt Italia alioquin à colluuie barbarorum libera intestino bello conficeretur, seq; ipsam pessundaret. Ad eum modum excommunicatus Henricus, cogebatur à subditis, vt in Italiam profectus supplex fieret Pontifici, veniamq; peteret admissi erroris, An. Christi MLXXX. Paulò pòst iterũ oriebatur dissensio inter illum & Pontificem, rursumq; excommunicabatur Henricus, vt antea; verum nihili faciebat fulmen hoc Pontificium; imò filium, cui similiter Henrico erat nomen, Romam mittebat cum exercitu, vbi adiutus á populo Romano, tantisper obsidione premebat Põtificem in castro eius vrbis, donec Robertus Guiscardus ex Apulia obsesso ferret opem; hoc enim adueniente Hẽricus in Germaniam sese recipiebat. Cum autem populus Romanus nihilominus suo in proposito perseueraret, iterum deuastabatur

batur

batur Roma à Roberto, & ad pristinas redigebatur ruinas, à quibus vixdum multis à Pontificibus antè fuerat vindicata. Et quoniã hic Robertus nouam formam gubernationis instituit in regno Neapolitano, haud præter rem me facturum existimo, si familiam eius & res gestas exposuero aliquanto diligentius.

Quo tempore inter se rixabantur hæredes Caroli Magni, vt suprà demonstratum est, occasionem sumebãt noui populi Septẽtrionales, *Normandi* nomine, impetum in Galliam faciundi, & partem illius occupabãt, quæ iam *Normandia* dicitur. Pòst aliqui illorum venerũt in Italiam, cum Berengarii, Sarraceni & Hunni eam prouinciam deuastarent, & Romandiolæ partem occuparunt, in qua etiam toto tempore illius belli strenuè se sunt tutati. Erat inter principes istorum Normandorum quidam *Tãcredus* nomine, is plures habebat filios, quorum vnus Guilielmus appellabatur, cognomento *Ferabar*, alter *Normãdia.*

Robertus Guiſcardus: Peruenerat autem gubernatio ad Guilelmum: iamq; magna ex parte pax erat reſtituta Italię, niſi quod Sarraceni adhuc Siciliam tenebant, & Italiam littoralem infeſtabant. Itaque fœdere inito inter Guilelmum & Capuæ Ducem, itemque Ducem Salernitanum, & Melorcum Græcum, qui Græci Imperatoris titulo, Apuliæ & Calabriæ prçerat: conueniebat inter eos, vt bellum Siciliæ inferrent, & ſi victoria potirentur, cuique illorum prædæ & regionis acceptę pars quarta cederet. Reſpondebat conſilio euentus, & Sicilia occupabatur, Sarracenis eiectis: Sed Melorcus è Gręcia clam accerſito milite, paulò pòſt eam inſulam totam in clientelam Imperatoris ſui accipiebat, prædam tãtummodò diuidebat cum ſociis. Hanc eius diſtributionem etſi indigniſſimè ferret Guilelmus, vindictam tamẽ in commodius tempus differebat. Nã poſtea è Sicilia diſcedẽs cum Duce Salernitano & Capuano, v-

no, vbi illis iam valedixisset, seq; domum illi reciperent, non in Romandiolam reuertebatur ipse, sed Apuliã versus ducebat exercitũ suum, & Amalpha occupata, inde exiguo tẽporis spacio vniuersa ferè Apulia & Calabria potiebatur, vel inuito Imperatore Græcorũ. His igitur prouinciis tempore Nicolai II. imperabat Robertus Guilelmi frater, cumque multas lites habuisset cum nepotib. illius, actione familiæ herciscundæ, vsus est ea in re arbitro Pontifice, eoque facilior erat Pontifex ad agendas Roberti partes, vt & contra Imperatores Germanos, & aduersum insolẽtiam populi Romani ab eodẽ defenderetur, quemadmodum & paulò antè ostendi, quo pacto inuitatus à Gregorio VII. Henricum coëgerit, vt vrbem Romam, quam obsidione cinxerat, relinqueret, & quo pacto populum Romanum redegerit sub iugum. Successere Roberto Rugerius & Guilelmus filii, quibus se cõiungebant Neapolitani, totusq; ille tra-

ctus, qui est à Neapoli Romam vsq;: præterea Sicilia, quā occupabāt Rugerius. Capiebatur deinde Guilielmus à Rugerio Constantinopolim proficiscens, nimirum vt filiam Imperatoris in vxorem duceret, ac spoliabatur omni dominio & iurisdictione, eaq; re tantopere efferebatur Rugerius, vt principio Rex Italię vocari voluerit, pòst titulo Regis Apuliæ & Siciliæ contentus, primus omnium eam gubernationis formam introduxit in eo regno, qua etiamnū hodie vtitur, antiquis suis finibus & limitibus conclusum, tametsi sæpè admodum mutauerit cum familias, tum etiam gubernatores. Cum enim stirps Normandorū principum in eo finem haberet, gubernatum fuit primum à Germanis, pòst à Gallis, præterea à regibus Arragoniæ: nostra deniq; ætate à Belgis regitur. Peruenerat interea ad dignitatē Pōtificiam Vrbanus II. qui exosus populo Romano, cum arbitraretur se vix tutò degere posse in Italia propter

Vrbanus II. Pont.

pter dissensiones ac bella intestina, dignam laude rē aggrediebatur. Nā in Galliam profectus, cum vniuerso clero, diuersisq; populis conuocatis, Antuerpiæ comitia celebrabat: vbi elegantissima oratione eos hortabatur ad bellum infidelibus inferendum. Atq; ita sanè eà commouebat omnium animos, vt protinus deliberaretur de ducendo exercitu in Asiam aduersus Sarracenos, fuitq; expeditio hęc cū aliis similibus, *Crucigerorum* appellata, quòd omnes qui in ea militarent, rubram crucem haberent, vel in armis vel in veste. Principes eius erant Godofredus, Eustachius, Alduinus Bulgensis, Comites Bononiæ, ac Eremita quidam, nomine Petrus, vitę sanctimonia & prudētia clarus; multiq; reges ac populi liberaliss. contribuebant ad eam, multi etiam priuati gratis & sine stipendiis militabant, tantum nimirum poterat eo tēpore in animis hominum religio; præterquam quòd & eorū exemplo mouerentur, qui autores e-

Expeditio Marianorū contra hostes fidei Christiana.

rant huius expeditionis, & duces. Ae initio quidem gloriosissima erat expeditio hæc: tota. n. Asia minor, Syria & Ægypti pars, Imperio Christianorum per eam accessit; fuit etiam causa & occasio constituendi ordinis equitũ Hierosolymitanorum, qui hodie adhuc supersunt, Rhodũque tenent, vnicum obstaculum aduersus vim & potentiam Mahometanam. Nascebatur quoque inde Templariorum ordo: sed is propter vitæ & morum turpitudinem, paulò pòst extinct⁹ est. Deniq; multa & varia sunt secuta ex hac expeditione, diuersis temporibus vel à totis populis, vel à certis quibusdam hominibus, laude & posteritate digna. Ferebant ad eam opem Galliarum & Angliæ Reges, præterea Pisani, Veneti, & Genuẽses: ac satis feliciter pugnabatur vsque ad tempora Saladini Sarraceni, cuius tandem virtus, vnà cum discordia Christianorũ omnẽ laudem atque gloriam adimebat militibus istis, quam gloriosè sibi initio com-

Militum Hierosolymitanorũ & Templariorum ordo.

comparauerãt, fueruntq; post annos x c. omnibus iis regionibus eiecti, quas tanto cum honore & felicitate consecuti erant. Vrbano Põtifici successit Paschalis II. in Imperio Henricus IIII. Is Romam veniẽs, initio simulabat mira beneuolẽtia se cõplecti Pontificem, pòst illum cũ vniuerso clero coniiciebat in carcerem, nec pri⁹ inde liberabat, quam ei cõcederetur, vt de Ecclesiis Germaniæ suo pro arbitrio & volũtate statuere posset. Moriebatur quoque sub id tempus Comitissa Mathildis, bonis omnibus Ecclesiæ Romanę relictis. Mortuo deinde Paschale & Henrico, plures sequebantur tum Pontifices tum Imperatores, vsq; ad Pontificatum Alexandri III. & imperium Frederici Sueui, cognomento *Barbarossæ*. Fuerant autem (vt ostensum est) ab hinc multis annis maximæ simultates & discordiæ inter Pontifices, Imperatores, & populum Romanum: Hæ igitur sub hoc Imperatore magis atque magis adaugeban-

Paschalis II. Pont.

Henricus IV. & V. Imp.

Alexander III.

Fredericus I. Barbarossa cognomẽto, Imp.

tur. Erat is exercitatissimus in re militari, ac indignissimè ferebat Pontificum autoritatem: Electus tamen in Imperatorem, Romam veniebat, vt diademate Imperiali ornaretur, reuertebatur etiã inde pacificè in Germaniam. Sed nõ diu admodum perseuerabat in eo animi proposito, quin mox redibat in Italiam, vt de Longobardis quibusdã sumeret supplicium, quod imperium eius detrectassent. Peropportunè eo tempore Cardinalis S. Clementis, patriâ Romanus, ab Alexandro se seiunxerat, fueratq; à nonnullis Cardinalibus in Pontificem creatus. *Itaq; cum ad Parmam ciuitatem in castris degeret Fredericus, conquerebatur apud illum Alexander de Antipapa, cui hoc respõsi dabat Fredericus, vt ambo simul Antipapam quærerent, post se definiturum, vter illorum verus esset Pontifex, nec ne.* Hoc respõsum cum Alexandro displiceret, Imperatorem excommunicabat, tanquam ad noui Pontificis partes inclinatum, ipse ad Philippum Regem in

Schisma.

Gallias

Gallias confugiebat. Sed nihilominus cœptum bellum prosequebatur in Longobardia Imperator, & Mediolanum expugnabat. Veronenses, Patauini, ac Vincentini, vires suas cõiungebant, quo se aduersus eum defenderent. Deinde nouus Pontifex extinguebatur, eiusq; in locum subrogabat Fredericus Guidum Cremonensem, iamq; sese aliquantulum recollegerat populus Romanus, Põtifice absente, & Imperatore bello Longobardico occupato, eamq; autoritatem receperat in vrbe, vt iterum sub potestatem suam vocaret eas ciuitates, quibus olim imperauerat: Et quoniam Tusculani detrectabant imperium illius, vi eos conabatur sub iugum reducere: verum cum Tusculanis auxilium ferret Fredericus, reprimebatur ab iisdem tãta strage, vt Roma deinceps nunquam adeò fuerit populosa atq; potens. Dum hæc geruntur, reuersus erat in vrbem Alexander Pontifex, existimans tutò se in ea posse commorari, quod in-

imicitiæ essent inter populũ Romanum ac Fredericũ, & quod ille plures alios in Lõgobardia haberet hostes: verũ nihil mouebatur Fredericus iis rebus, quin rectà castrametabatur ad vrbem Romam. Quare Alexãder in Apuliam fugiebat ad Guilelmum, regem & hęredem regni illius, post obitum Rugerii. Fredericum pestis cogebat soluere obsidionem, atq; in Germaniam reuerti. Qui ex Longobardis Frederici hostes erãt, quò Ticinum & Tortonam vrbes imperio suo subiicerẽt, Imperatoris partes secutas, & tunc etiam militem ipsius in præsidiis habentes, nouam vrbem extruebant, receptaculũ vniuersi illius belli, quam Alexandriam nominabant, partim in honorem Alexandri Pontificis, partim in ignominiam Frederici. Moriebatur autem & Guido Antipapa, cui subrogabatur Ioannes de Firmo, designata ei sede Pontificia in monte Falisco, ab iis qui Imperatoris sequebantur partes. Alexander Pontifex Tusculum con-

Vrbis Alexandrinæ initium.

cęsse-

cesserat, vocat⁹ ab inquilinis eius ciuitatis, vt autoritate sua eos aduersum populum Romanum tutaretur.
Hoc igitur in loco eum reperiebãt Henrici Angliæ Regis Legati, missi ad eum, vt suspicionem, qua Rex illorum grauabatur ob interfectum Thomã Cantuariæ Episcopũ, amouerent, vtq; ostenderẽt regem extra culpam esse. Itaq; Cardinales duos cum iis mittebat in Angliã Pontifex, qui rem omnẽ vt gesta esset, cognoscerent. Et quanquam non deprehendebant regem in manifesta culpa, quia tamen magnum scelus erat admissum aduersus tantum virum, pœnitentiæ loco illi iniungebant, vt cõuocatis regni vniuersi baronibus, iureiurãdo se coram iis purgaret, nõ esse tale homicidium commissum suo instinctu aut voluntate. Præterea vt milites c c. sine mora mitteret Hierosolymã, numerato iis stipendio vnius anni, & ipse deinde collecto quando posset exercitu, intra annos tres etiã eò proficiscere-

tur, vt rescinderet omnia quæ in eodem suo regno, in inuidiam & præiudicium libertatis Ecclesiasticæ constituisset: postremò, vt subditis quandocunque vellent, prouocandi ad Pontificem Romanum copiam potestatemq; cõcederet. *Quæ omnia rex*
" *pollicebatur se facturum, seq; iudicio isto-*
" *rum hominum submittebat, quorum ho-*
" *die ne priuatus quidem aliquis se submit-*
" *teret.* Etsi igitur magna erat tum au-
" toritas Pontificis apud exteros principes, non tamen poterat populum Romanum ad obedientiam reducere, nec vlla ratione ab eodem impetrare, vt in vrbem reciperetur: tametsi promitteret, nullam aliarũ quam Ecclesiasticarum rerũ curam se habiturum. Plerunq; enim fit, vt ea magis metuamus, quæ remotiora à nobis sunt, quàm quæ propinqua, & ob oculos quodammodo versantur. Reuersus iam erat in Italiam Fridericus, bellumq; mouebat Pontifici: sed admonebatur à proceribus suis, vt in gratiam Ecclesiæ rediret, futurum enim

nim alioquin aiebant, vt ipsi quoque eum desererent. Sic coactus Fredericus in vrbem Venetam se conferebat, vbi pace cum Pontifice inita, omni autoritate & iurisdictione, quam habebat in vrbe Romana, ab eodem priuabatur: & Pontifex Gulelmum Siciliæ ac Apuliæ regem fœdere sibi iungebat. Erat autem ea natura Fredericus, vt quietè & sine bello viuere vix posset. Quare vt cupiditatibus suis satisfaceret, in Asiam expeditionem parabat, contra Mahometanos, cum aduersus vicarios Christi nõ potuisset. Verũ in ea expeditione, cum ad Cydnum fluuium veniens aquæ limpiditate pellectus, lauisset, morbumque sibi inde contraxisset, vitam amisit, & plus proderat Mahometanis illa aqua, quam Christianis excõmunicatio: hæc enim tantummodò coercebat iram ac cupiditatem hostis, illa prorsus extinguebat. Mortuo Frederico, restabat Pontifici, vt populum Romanum iterum sub imperium suum & iurisdictionem redige-

Ius quod in vrbe Roma habebat Imperator, per Pontificem ei adimitur.

ret, cumq; multum inter eos disceptaretur de creatione consulũ, placuit tandem, vt iuxta veterem morē populus eos eligeret: ita tamen, ne illi magistratum inirent, nisi præstito prius iuramento, se Ecclesiæ fidē defensuros, fecitq; hæc pacis conditio inter eos, vt Ioannes Antipapa in mōtem Albanum se reciperet, quo etiam in loco postea expirauit. Moriebatur & sub id tēpus Guilelmus Neapolis rex, & Pōtifex Romanus conabatur occupare illud regnum, quia Guilelmus nullum reliquerat hæredem, præterquam Tancredũ filium illegitimè natum: Interim proceres illius regni Pontifici se opponebant, & Tancredum eligebant regē. Quò igitur Tancredo regnum eriperet Pōtifex Celestinus, eius nominis III. efficiebat, vt in Imperatorem Romanum eligeretur Henricus, Frederici demortui filius, eiq; regnum illud ꝓmittebat, si eas regiones restitueret Ecclesiæ, quas pater abstulerat. Atq; vt facilius perficeretur ea res, Constan-

Celestinus III. Pont.

Henricus VI. Imp.

Monialis nubit.

ſtantiã Guilielmi demortui filiã, Deo dicatam, & iam ſenio confectã, è cœnobio vocabat, eamq; in matrimonium locabat Henrico. Quo facto auferebatur regnum Neapolitanum Normandis, & ad Germanos perueniebat. Statim igitur vt res ſuas compoſuit Henricus in Germania, veniebat in Italiam cum vxore Conſtantia, & filiolo quatuor annorum, Frederico nomine, occupabatq; regnũ Neapolitanũ, nemine propemodum repugnante. Iam enim diem ſuũ obierat Tancredus, relicto infante filiolo, cui nomen Rugerio. Annis deinde aliquot interiectis moriebatur quoque Henricus in Sicilia, filium & hæredem eius regni relinquẽs Fredericum, in Imperio ſequebatur Ottho Saxoniæ Dux, ope & amicitia Innocentii III. Põtificis. Sed is malam gratiam referebat Põtifici; quã primum enim diademate imperiali ab eo fuit ornatus, præter omnem expectationem bellum ei mouebat: occupabat Romandiolam, & hoc v-

Ottho IV. Imp.
Innocentius III. Pont.

num agebat, vt Neapoli quoq; potiretur. Quamobrem à Pontifice fulmine excommunicationis ictus, ab omnibus deserebatur, & Electores illius in locum eligebant Imperatorem Fredericum, Neapolis regẽ. Hic licet Romam veniret, vt Imperator coronaretur, negabat tamen Pontifex se id facturum, quòd potentiam eius metueret. Quin etiã Italia eum expellere conabatur, quemadmodum Otthonẽ antea eiecerat. Quare ira percitus Fredericus in Germaniam se recipiebat, commissisq; cum Otthone aliquot pugnis, tandem victoria potiebatur. Interea diẽ suum obibat Innocẽtius Pontifex, qui preter alia multa, quæ viuens laudabiliter gessit, etiam Xenodochion S. Spiritus construxit in vrbe Roma, eiq; succedebat in Põtificatu Honorius III. sub quo ordo Dominicanorum & Franciscanorũ habuit initium, Anno Christi, MCCXVIII. Ab hoc igitur Pontifice diadema imperiale cõsequebatur Fredericus: ac Ioannes

Honorius III, *Pont.*

ex Bal-

ex Baldouini ſtirpe prognatus, & Hieroſolymæ Rex dictus, quod iis, qui in Aſia doctrinam Chriſti adhuc profiterentur, pręeſſet, vnam ex filiabus ſuis in vxorem dabat Frederico, & ſimul cum dote titulum gubernationis eiuſdem regni, vnde omnes poſtea Reges Neapolitani titulum Regis Hieroſolymæ ſibi vēdicarunt. In Italia is ſtatus rerum erat eo tempore, Romæ deſierant eſſe conſules, & loco illorum nunc vnus aliquis tātum ſenator creabatur, nunc plures, quorum eadem erat autoritas, quæ cōſulum antè fuerat. Durabat & fœdus, quod ciuitates Longobardiæ iniuerant aduerſum Fredericum Barbaroſſam, puta Mediolanum, Brixia, Mantua, cum maiore parte ciuitatum Romandiolæ, Verona pręterea, Vicentia, Padua & Teruiſium. Cæſaris partes ſequebantur Cremona, Bergamum, Parma, Regium, Mutina, Tridentum. Aliæ ciuitates & oppida Longobardiæ, Romandiolæ ac Marchiæ Teruiſianæ, neutri factio-

Neapolis Reges ſunt etiam Reges Hieroſolymæ.

ni penitus addictæ erant: & vt occasio ferebat, modò huius sequebãtur partes, modò alterius.

Venerat in Italiam tempore Otthonis III. Ezelinus quidam, cui adhuc nepos erat superstes exsilio eodẽ nomine, homo potẽtissimus opulentissimusq; Hic quoniam Frederico à Pontifice excommunicato se adiunxerat, vbi in Italiã veniebat Fredericus, ope illius Mãtua simul ac Verona potiebatur. Deuastabat Vicentiam, Patauium occupabat, profligabat exercitum cõfœderatarum ciuitatum, pòst suum in Thusciam ducebat. Interea Ezelinus ex altera parte subiugabat Marchiam Teruisianam, vna Ferraria excepta, quę ab Azone Estẽsi defẽdebatur, iisq; militib⁹, quos in Longobardia adhuc habebat Pontifex. Quod quidem ob beneficium, ciuitas illa obsidione liberata, in feudum concedebatur à Põtifice eidem Azoni, à quo etiam nostra hac ætate Ferrariæ duces originem suam deducunt. Fredericus igitur in Thu-

Origo Ducum Ferrariæ.

sciam

sciam profectus cũ exercitu suo, considebat Pisis, firma spe & opinione, posse se vniuersa Thuscia potiri. Atq; vt intelligeret, quinam in ea regione essent partium ipsius, vel nõ, spargebat semina discordię inter incolas; vnde maxima calamitas sequebatur, & totius Italiæ ruina. Adaugebantur enim ob eam, & incrementum maximum capiebant Guelphorum & Gibellinorum factiones, & Guelphi vocabantur, qui Ecclesiæ Romanæ sequebantur partes: Gibellini, qui Imperatoris, primumq; omnium Pistorii fuere audita hæc eorum nomina. Educebat deinde exercitum suum ex vrbe Pisana Fredericus, & depopulabatur ditiones Ecclesię subiectas. Itaq; Pontifex quia nullum aliud habebat remediũ, quo malũ hoc depelleret, spem certissimam salutis faciebat his, qui aduersus hunc eius hostẽ arma sumerent, quod idẽ antecessores illi⁹ aduersus Sarracenos fecerant. Contrà Fredericus ne ex improuiso à milite desereretur, quẽad-

Guelphorũ & Gibellinorum factio.

modum Barbarossæ olim acciderat, & aliis Imperatoribus, Sarracenos quamplurimos conducebat; quos vt fide & beneuolentia sibi deuinciret, & vt munimentum constitueret in Italia aduersus Pontificiam dignitatē, quodve nihil metueret excommunicationis fulmen, Nuceriam regni Neapolitani vrbem iis donabat, quo certum aliquod firmumq; refugium nacti, diligentius & securius partes illius defenderent. Peruenerat iam ad pontificatum Innocētius IV. is, quoniam à Frederico sibi metuebat, Genuam proficiscebatur, inde in Galliam, vbi concilium cogebat Lugduni. Statuerat & Fredericus eò proficisci, verum impediebatur obsidione Parmensi, & coactus eam soluere, in Thusciā se recipiebat, ex qua porrò in Siciliam cum classe profectus, moriebatur, relicto in Sueuia Cuntrado filio legitimo, in Apulia Manfredo ex concubina nato, quem Beneuenti Ducem fecerat. Ex his regnum occupaturus Cuntradus, vbi Neapolim

Innocentius IV. Pont.

lim appulit, ipse quoque desinit esse in humanis, filium infantem relinquens in Germania Cõradinum nomine. Itaq; Manfredus primùm vt legitimus tutor Conradini, regnum illud occupabat; pòst affirmans mortuum esse Conradinum, ipse sibi retinebat illud inuito Pontifice, & cogebat incolas regni vt se pro rege agnoscerent. Dum hæc geruntur, ingens bellum oritur in Longobardia inter Guelphos & Gibellinos. Stabat à partibus Guelphorum legatus quidam Pontificius, à parte Gibellinorum Ezelinus, cuius sub dominio & iurisdictione erat tota illa Longobardiæ pars, quæ vltra Padum fluuium extenditur. Et quoniam etiam vrbs Patauina aduersabatur huic Ezelino, eo bello interficiebantur XII M. Patauinorum, ipse quoq; expirabat nõdũ bello finito, anno ætatis suæ XX. & loca quibus imperauerat, libertatem iterum consequebantur.

Persequebatur Manfredus Neapolis Rex, inimicitiam aduersum Ec-

clesiam Romanam, more maiorum suorum, & miserè vexabat Pōtificem illius temporis Vrbanum IIII. qui cruce (vt vocant) contra illum data, Perusiam se recipiebat, copias auxiliares præstolaturus. Cum autem illæ exiguæ essent, nec admodum instructæ, & tardius venirent, quàm ab eo expectarentur, ratus maiore milite opus ad opprimēdum Manfredum, è Galliis eum petebat: creatoq; in regē Siciliç ac Neapolis Carolo Angio, Ludouici Galliarum regis fratre, eundem hortabatur, vt primo quoq; tempore arriperet iter in Italiam, & regnū illud occuparet. Sed priusq̃ Carolus Romā veniret, Pontifex erat mortuus, eiq; successerat Clemens IV. quãdo Carolus Ostiã appellebat triremibus XXX. reliquo exercitu terrestri itinere adducto: cūq; Romç aliquantulum cōmoraretur, senator creabatur à populo Romano, amoris & beneuolentiæ ergô, & Pontifex ei in feudū concedebat regnum Neapolitanum, ea tamen

Vrbanus IV. Pont.

Clemens IV. Pont.

tamen lege & pacto, vt ob hoc beneficium annis singulis persolueret Ecclesiæ Romanæ Florenorũ millia L. Cauebat prçterea decreto, ne vel ille vel alius quispiam regũ Neapolitanorũ deinceps in Imperatorẽ Romanum eligeretur. Carolus igitur commissa pugna cum Manfredo, exercitum illius superabat, interfecto ipso ad Beneuentum vrbem, & Sicilia simul & regno Neapolitano potiebatur. Sed & Conradinus, cui ex testamento paterno regnũ illud cesserat, Germanum militẽ ducebat in Italiã aduersus Carolum, & de summa rei certans primùm coniiciebatur in fugam, pòst cognitus interficiebatur. Rursum itaq; pax & tranquillitas restituebatur Italiæ, vsque ad Hadriani V. Põtificatum. Cùm enim tunc Romæ degeret Carolus, atq; vt Senator eam vrbem gubernaret, indignissimè ferebat imperium eius Pontifex, ac Viterbium aulam suam transferens, Rudolphum Imperatorem vocabat contra Carolum. Ita semper attraxe-

Reges Neapolis non possunt esse Imp. Romani.

Hadrianus V. Pont.

Rudolphus Imp.

runt in Italiam exteras gentes Pontifices Romani, religionis vel ambitionis ſtudio impulſi, & nouorũ bellorum fuere autores. Sed ſtatim vbi aliquem principem ditaſſent, facti eos pœnitebat, omnemq́; lapidem mouebant, vt ab eo dignitatis gradu, quem collocarũnt, eundem rurſum deiicerent. Nec vnquam permittebant, vt quam illi prouinciam vi & potentia ſua defendere non poſſent, ea ab alio quouis tutò ac tranquillè poſſideretur. Denique nihil metuebant alios principes, & vel armis ſibi conſulebant, vel fuga, niſi dolo fortè opprimerẽtur, quemadmodum Bonifacio VIII. accidit, aliisque multis, qui amicitiæ quodã prætextu ab Imperatoribus ſunt capti. Cæterùm nõ veniebat in Italiam Rudolphus, quia bello Bohemico impediebatur.

Mortuus erat interea Adrianus Pontifex, eiusq́; in locum ſucceſſerat Nicolaus III. ex Vrſinorum familia, homo audax & ambitioſus, qui cum modis omnibus tentaret Caroli poten-

Nicolaus III. Imp.

ten-

tentiam frangere, efficiebat, vt Rudolpus Imperator indignè ferret Carolum in Thuſcia habere gubernatorem, Guelphorũ nomine poſt mortem Manfredi eò miſſum. Quare Carolus præfectos ſuos reuocabat, & Pontifex Cardinalem quendam ex nepotibus ſuis ſubrogabat, qui Imperii nomine ei regioni præeſſet. Imperator verò ne ingratus videretur erga Pontificem, ob beneficium ab eo acceptum, iterum reſtituebat iuriſdictioni illius Romandiolam, quam anteceſſores eius abſtulerant, & Pontifex Ducem ei regioni præficiebat Bertoldum Vrſinum. Iamque occaſionem nactus experiundi fortunam ſuam cum Carolo, dignitate ſenatoria eum priuabat, decreto facto, ne quis regia ſtirpe prognatus, dignitate illa Romæ amplius frueretur. Quin etiam Siciliam ei adimere conabatur, eamque ob rem conſilia inibat cum Petro Arragoniæ Rege, quæ poſtea ſub ſequenti Pontifice effectum ſuum cõſequebantur. Vo-

lebat præterea creare duos Reges ex familia sua, alterum Longobardiæ, alterum Thusciæ, quorum potentia & ope Ecclesia Romana defenderetur à Germanis, qui iam diu impetum facere conabantur in Italiam, & à Gallis, qui regnũ Neapolitanum
„ tenebant. *Quæ omnia aliaq; dum mo-*
„ *liebatur, diem suum obibat, fuitq; hic pri-*
„ *mus omnium Pontifex, qui ambitionem*
„ *suam palàm ac apertè ostenderet, quique*
„ *hoc vnum agebat, vt familiam suã euehe-*
„ *ret titulo & prætextu Ecclesiæ.* Ac quemadmodum antehac nulla vnquam facta est mẽtio nepotum aut cognatorum alicuius Pontificis Romani, sic deinceps plena erit historia nostra illorum hominum, ita vt etiam de filiis ipsorum operæprecium fuerit nobis
„ verba facere. *Neque enim in alio quo-*
„ *quã magis laborabunt Pontifices, nostram*
„ *vsq; ad ætatẽ, quàm vt huiusmodi cogna-*
„ *tos suos principes post se relinquerent, &*
„ *Pontificia dignitas iure hæreditario ad*
„ *eosdem deuolueretur.* Nunquam tamen diu durarunt isti principatus
& di-

& dignitates Pontificiorum cognatorum, vel quod ipsi Pontifices plerunque desinerent esse in viuis, antequam eos confirmarent, vel etiamsi confirmassent, eo tamen in statu relinquerent, vt aduersus potentiam & impetum aliorum sese defendere non possent. Sequebatur Nicolaum Martinus IIII. qui cùm Gallus esset natione, Caroli partes defendebat. Carolus vt cõtrà illi gratificaretur, exercitũ mittebat in Romandiolam, quæ iam rebellauerat aliquantulum Pontifici, cumque ad Forum Liuii castra esset metatus, Guido Bonatus Astrologus certum horæ momentum designabat ciuibus suis, quo cùm illi excurrerent, & in hostem impetum facerent, Galli omnes ab iis interficiebantur vel ducebantur captiui. Sortiebantur & eodem tempore effectum suum cõsilia Nicolai Pontificis demortui, & Petri Arragoniæ Regis: nam huius ope & auxilio similiter interficiebantur, à Siculis Galli omnes, qui in ea insula

Martinus IV. Pont.

Vespera Sicula.

erant, eamq; occupabat Petrus, ac iure optimo ad se pertinere aiebat, quod Constantiam Manfredi filiam haberet vxorem. Colligebat & Carolus exercitum, vt eam insulam recuperaret, verum morte præueniebatur, relicto filio Carolo secundo, qui in eodẽ bello antè in Sicilia fuerat captus, & vt liberaretur captiuitate, fidem dederat rediturum se in Siciliam, nisi intra annos tres impetrasset à Põtifice, vt regibus Arragoniæ ea insula in feudum concederetur. Rudolphus Imperator in Italia expectabatur, vt veterem Imperii dignitatem in ea instauraret, sed oratorem tantum mittebat eò, cum mandatis, vt omnes ciuitates quæ se in pristinum Imperii statum vindicassent, liberas & immunes pronunciaret. Ita plures iugum ab aliis sibi impositum excutiebant, & cum libertate priorem Reipubl. formam permutabant.

Adolphus Imp. Succedebat Rudolpho in Imperio Adolphus, Pontifici Petrus de-

Muro-

Murone, *Papa Celestinus* dictus. Hic cum esset Eremita, & vitæ sanctimonia clareret, post menses VI. dignitati Pontificiæ renunciabat, eiusq; in locum subrogabatur Bonifacius VIII. Iam verò in fatis erat, vt Italia Germanis & Gallis liberata à suis administraretur tantum, ac Pontifex vltramontanorum auxilio destitutus, potentia sua vti amplius non posset. Quare incipiebant in vrbe Romana florere duæ potētissimæ familiæ, Columnenses & Vrsini, qui & vicinitate sua & potentia dignitatem Pontificiam intra limites suos continerēt, prohiberentq; ne in immensum excresceret. Quod cum Bonifacius vereretur eos facturos, conabatur omnibus modis familiam Columnēsium extinguere, nec solum eam excommunicationis fulmine terrebat, verum etiam crucem (vt vocant) contra eum dabat. Quæ res etsi molestissima erat Columnensibus, plus tamen Ecclesiæ Romanæ oberat, quàm ipsis. Nam & arma illa, quæ ob

Celestinus V. Pont.

Columnensium & Vrsinorum familia.

amorem fidei Christianæ plurimum potuerant antea apud omnes, vbi ꝓpria ambitione & fastu, Põtifices aduersus ipsosmet Christianos iis vterentur, hebetabantur & officium suum recusabant. *Deniq; nihil ita fregit Pontificum autoritatem & imperium, quàm propria libido & dominandi cupiditas.* Priuabat præterea Bonifacius duos ex eadem familia Columnẽsium dignitate Cardinalitia. Cumque Sciarra quidam, præcipuus ex ea familia, prius Pontifici ignotus, fugam arriperet, captus in ea à piratis Catelanis, & ad triremes condemnatus, cognitus à nautis, è Marsilia Philippo Galliarũ regi mittebatur. Qui cùm ipse quoq; excõmunicatus esset à Põtifice, & regno Neapolitano priuat⁹, haud ignorabat, quã difficile esset belligerari aduersus Põtifices Romanos, quòd qui id faceret, succũberet plerũq; aut si vinceret, magno tamen cum periculo potiretur victoria: & astu quodam agendum sibi putabat, quasi in gratiam cum Pontifice

tifice rediturus. Sciarram igitur in Italiam clàm ablegabat; qui cum Anagniam venisset, & Pontificem in ea vrbe reperiret, conuocatis aliquot amicis noctu eundem capiebat. Et quanquam rursum liberabatur Pontifex à ciuibus eius vrbis, ita tamen grauiter molesteque ferebat casum hunc, vt summo cum dolore ac furibundus diem suum obiret. Fuit hic *Bonifacius* autor anni Iubilæi, Anno Christi, MCCC. statuitque vt singulis centenis annis semel celebraretur. Incidere deinde multæ & variæ dissensiones, inter Guelphos & Gibellinos. Adhæc, quoniam Italia ope & auxilio Imperatoris destituebatur, multæ vrbes & regiones sese in libertatem vindicabant, multę à tyrannis occupabantur. Succedebat autem Bonifacio Benedictus, is purpuratam dignitatem Columnēsibus restituebat, Philippum Galliarū Regem ab excommunicatione absoluebat. Benedictū sequebatur Clemēs v. Hic quod Gal-

Autor & initium anni Iubilæi.

Benedictus XI. *Pont.*

Clemens V. *Pont.*

Sedes Pontificia in Galliam transfertur.

lus esset natione, sedem quoque Pōtificiam transferebat in Gallias, anno salutis humanæ MCCCVI. Desierat interea in viuis esse Carolus II. Neapolis Rex, eiq; successerat Robertus filius, Imperio præerat Henricus Lucenbergensis, is eo animo proficiscebatur Romam, vt diadema Imperii à Pōtifice acciperet, tametsi haud ignorabat Pontificem in vrbe non esse, & perturbationem maximam pariebat eius aduentus in Longobardiam. Nam & omnes ex ea proscriptos in integrū restituebat, siue Guelphi essent, siue Gibellini: qui cùm rursum sese mutuis cladibus conficerent, ita ea regio implicabatur bello, vt ne Imperator quidem ipse toto cum exercitu suo sufficeret ad sedādum eorum tumultum. Quin Longobardia relicta per vrbem Genuam pisas contendebat: quò cum venisset, vnū hoc animo versabat, vt Thusciam adimeret Roberto. Sed quia consiliis illius non respondebat euētus, iterum petebat Romam, è qua paucos

Henricus VII. Imp.

paucos post dies ab Vrsinis ope & fauore Roberti eiectus, Pisasq; reuersus, Fredericum Siciliæ Regem in Thusciam vocabat, nimirum vt ab eo adiuuaretur, ac minore cum difficultate eam regionem Roberto adimeret. Verum dum hæc aliaq; molitur, vitam cum morte commutabat, Ludouico Bauaro ei in Imperio succedente.

Ludouicus IV. Imp.

Peruenerat ad Pontificatum Ioannes XXII. Nec minus persequebatur Guelphos ac Ecclesiam Romanam nouus Imperator, quam superior fecerat: Defendebat tamen illi se aduersus impetum illius, ope Florentinorum & Roberti regis adiuti. Inde bella multa in Longobardia à Viscõtiis contra Guelphos, in Thuscia à Castrutio Lucensi contra Florentinos. Et quoniam Viscontiorum familia causa fuit ducatus Mediolanẽsis, vnius scilicet ex quinque iis ducatibus, qui totam deinde Italiam gubernarunt, paulò altius repetam eius originem. Cum fœdus iniuissent ali-

Ioannes XXII. Pont.

Viscontiorũ familia, & de origine ducum Mediolanensium.

quot Longobardiæ ciuitates, quemadmodum suprà dictũ est, vt aduersus Fredericum Barbarossam se tutarentur, vrbs Mediolanensis iam dum à ruinis instaurata, illis ciuitatibus se adiungebat, reprimebaturq; Barbarossæ impetus eo fœdere, & Ecclesiæ partes per aliquot tẽpus in Lõgobardia erant superiores, pòst iis in bellis & calamitatibus quæ subsequebãtur, in eadem vrbe Mediolanensi, cœpit florere familia Torrensium, & magis magisque adaugebatur eius æstimatio, quandiu in illa regione nulla aut exigua Imperatoris fuit autoritas. Cũ aũt in Italiam veniret Fredericus II. & Gibellinorum factio ab Ezelino adiuuaretur, fieretq; potens, æquè vt altera, passim reperiebantur qui huic quoq; factioni fauerẽt. Itaq; cum & Mediolani ex eorum numero essent Viscontii, eiiciebantur ab iisdem ex ea vrbe Torrenses: Sed haud diu exulabant; quàm primum enim pax esset constituta inter Imperatorem & Pontificem, ipsi quoq; restituebantur

tur

tur pristinæ dignitati. Sede deinde Pontificia in Gallias translata, cùm & Henricus Lucenbergēsis per Italiam faceret iter, vt Romę diadema imperatoriū acciperet, hospitio excipiebatur Mediolani à Maphęo Viscōtio, & Guidone Torrensi, viris pręcipuis & primariis in iis familiis, ea tempestate. Hic Maphæus existimans se rem gratam Imperatori facturum, si Guidonem rursum eiiceret ex ea vrbe, idq; eo facilius perficere posse, q, is Guelphorum sequebatur partes: occasionem sumebat ad eam rem, ex querela plebis de vestitu Germanorum militū. Pòst cautè singulos hortabatur, vt armis arreptis imperium barbarorum hominum excuterent, seq; in pristinam libertatem vindicarent. Hoc cōsilium cum rectè & ex animi sententia ei succederet, curabat vt à cōfœderatis quibusdam tumultus excitaretur, vtq; vniuersus populus arma arriperet aduersus Germanos. Nihil tamē hostiliter agebatur, antequā Maphæus cum filiis suis cæ-

terisq; omnibus, qui eius factionis erant, armati ad Imperatorem accurrerent, & culpam omnem seditionis in Torrenses reiicerent: nam & illis dolere inter priuatos esse in ea vrbe, & occasione data voluisse illum ex improuiso opprimere, vt Italiã Guelphis subiicerent, & ipsi principatu eius vrbis potirẽtur. Interim bono animo debere eum esse aiebant: Si enim copiis illorum ipse suas adiungeret, nulla in parte se ei defuturos. Credebat Henricus vera esse ea quæ Maphæus dixerat, suasq; vires illius viribus iungebat, pòst impetum faciebant in Torrenses, qui hinc inde erant sparsi in ciuitate, vt seditionem exortam reprimerent, & quoscunq; ex eorum numero adoriebantur, interficiebant, aut omnibus fortunis exutos in exilium mittebant. Ad eum modum efficiebatur Maphæus Mediolani dominus, quem secutus est postea ex ea familia Galeazius & Azo; hos Luchinus & Ioannes; ac fuit Ioannes Archiepiscopus in ea vrbe,

Luchi-

Luchinus qui pri⁹ moriebatur quàm Archiepiſcopus, Barnabam & Galeazium relinquebat: tandem etiam Galeazius obibat diem, relicto Ioanne Galeazio Comite, cognomento Virtuoſo. Hic, mortuo Archiepiſcopo, fraude interficiebat Bernardum patruelem ſuum, & ſolus potiebatur Mediolano, fuitq; primum omnium eius vrbis dux appellatus. Moriens relinquebat hæredes duos, Philippum & Ioannem Mariam Angelum, qui cum à plebe Mediolani interficeretur, ſolus rerum potiebatur Philippus, in quo tandem etiam deſiit adminiſtratio illius ducatus in familia Viſcontiorum, quia nullos hæredes maſculos relinquebat: & ad Sforzas transferebatur, quemadmodum ſuo loco exponemus. Vt igitur reuertar vnde ſum digreſſus: Cum Ludouicus Imperator in Italiam veniſſet vt diademate Imperiali ornaretur, atq; eos confirmaret, qui partium illius eſſent, Mediolani commorans, & occaſionem nactus, vt ciuitatem

terisq; omnibus, qui eius factionis erant, armati ad Imperatorem accurrerent, & culpam omnem seditionis in Torrenses reiicerent: nam & illis dolere inter priuatos esse in ea vrbe, & occasione data voluisse illum ex improuiso opprimere, vt Italiã Guelphis subiicerent, & ipsi principatu eius vrbis potirẽtur. Interim bono animo debere eum esse aiebant: Si enim copiis illorum ipse suas adiungeret, nulla in parte se ei defuturos. Credebat Henricus vera esse ea quæ Maphæus dixerat, suasq; vires illius viribus iungebat, pòst impetum faciebant in Torrenses, qui hinc inde erant sparsi in ciuitate, vt seditionem exortam reprimerent, & quoscunq; ex eorum numero adoriebantur, interficiebant, aut omnibus fortunis exutos in exilium mittebant. Ad eum modum efficiebatur Maphæus Mediolani dominus, quem secutus est postea ex ea familia Galeazius & Azo; hos Luchinus & Ioannes; ac fuit Ioannes Archiepiscopus in ea vrbe,
Luchi-

Luchinus qui pri⁹ moriebatur quàm Archiepiſcopus, Barnabam & Galeazium relinquebat: tandem etiam Galeazius obibat diem, relicto Ioanne Galeazio Comite, cognomento Virtuoſo. Hic, mortuo Archiepiſcopo, fraude interficiebat Bernardum patruelem ſuum, & ſolus potiebatur Mediolano, fuitq; primum omnium eius vrbis dux appellatus. Moriens relinquebat hæredes duos, Philippum & Ioannem Mariam Angelum, qui cum à plebe Mediolani interficeretur, ſolus rerum potiebatur Philippus, in quo tandem etiam deſiit adminiſtratio illius ducatus in familia Viſcontiorum, quia nullos hæredes maſculos relinquebat: & ad Sforzas transferebatur, quemadmodum ſuo loco exponemus. Vt igitur reuertar vnde ſum digreſſus: Cum Ludouicus Imperator in Italiam veniſſet vt diademate Imperiali ornaretur, atq; eos confirmaret, qui partium illius eſſent, Mediolani commorans, & occaſionem nactus, vt ciuitatem

illam argento emungeret, simulabat se eam restituturũ pristinæ libertati, & Viscontios in carcerẽ coniiciebat, quos tamẽ paulò pòst Castrutius Lucẽsis liberabat. Romam deinde profectus, quò facilius Italiam vniuersam turbaret, Antipapam creabat Petrum Cornaram, eiusque autoritate & potentia Viscontiorum fretus, existimabat haud difficile sibi futurum, vt quos vel in Longobardia vel in Thuscia haberet hostes, eorũ omnium vires & potentiam frangeret. Verum moriebatur Castrutius, fuitque eius mors causa & initium calamitatum Ludouici. Nam Pisæ, & Luca vrbes statim illi rebellabant, & Pisani Antipapam captum mittebant in Gallias, ipse de rebus Italicis desperans in Germaniam reuertebatur. Vix autem egressus erat indè, cum in eam veniebat Ioannes Bohemiæ Rex, accersitus ab iis qui in vrbe Brixiensi Gibellinorum factionem sequebantur, eamque vrbem occupabat, præterea & Bergomum. Et quo-

quoniam consentiente Pōtifice venerat, tametsi Pōtifex id negaret, iuuabatur à Legato Bononiensi, qui hoc optimum censebat remedium, ne in Italiam reuerteretur Imperator, fecitq; hic discessus illi⁹ in ea maximas mutationes. Cùm enim Florentini & Rex Robertus viderēt Gibellinos adiuuari à Legato Pōtificio, omnes eos habebāt pro inimicis, quibus vel Legatus Bononiensis vel Bohemiæ Rex amicus esset: & multi alii Italiæ principes his se adiungebant, nullo vel Guelphorū vel Gibellinorum habito respectu, vt Viscontii, Scaligeri, Philippus Gonzaga Mantuanus, Carrarienses itē & Estenses, quos omnes excommunicabat Pontifex. Rex, quod fœdus illud metueret, domum proficiscebatur maiores copias collecturus. Quas etsi paulò pòst adducebat in Italiam, tamē cum difficile illi esset vincere, diffidens rebus suis, contra voluntatem Legati Pontificii rursum se in Bohemiam recipiebat, Regio & Mutinæ tantum

præsidio imposito. Parmam cōmendabat Marsilio & Petro Rossensi, viris potentissimis in ea ciuitate. Rege ex Italia egresso, Bononia quoq; confœderatis se iungebat, & ita conueniebat inter illos, vt ex quatuor illis ciuitatibus, quæ adhuc Ecclesiæ sequebantur partes, Parma Scaligeris cederet, Regium Gonzagæ, Mutina Estensibus, Luca deniq; Florentinis. Sed multa bella sequebantur ex ea ciuitatum distributione, quæ tamen maxima ex parte ope & prudētia Venetorum sunt sopita.

Origo ac historia condita vrbis Venetæ.

Ac ne mirum alicui videatur, cur in his tantis & variis mutationibus, quæ in Italia acciderunt nullam vnquam hactenus Venetorum fecerim mentionem, cum Rempubl. habeāt cæteris Italiæ ducatibus forma simul ac potentia præstantiorem, dicam aliquid de origine illorum, & ostendam, cur ante se non immiscuerint rebus Italiæ afflictis. Quo tempore Attila Hunnorum Rex Aquileiam obsidebat, qui in ea erant ciues, cum iam

iam diu ſe defendiſſent, & de ſalute ſua deſperarent, quantum occaſio patiebatur, omni cum ſupellectile & theſauro ſuo confugiebant ad ſcopulos æſtuariorum maris Adriatici, vacuos alioquin & à nemine inhabitatos. Patauini quoque hoc vicino malo perterriti, & quod metuerent ne Aquileia potius Attila, eos quoq; opprimeret, res ſuas, quæ momenti alicuius eſſent, aſportabant in eadem ęſtuaria maris, in locum quendam, cui nomen erat Riuo alto. Quinetiam infantes ſuos mittebant eò, fœminas item ac homines ſenio confectos, iuuentute ad vrbis defenſionem ſeruata. Illi præterea, qui montem Silium vicinosq; colles inhabitãt, æquè metu perculſi, ad eoſdem maris ſcopulos ſeſe recipiebant. Capta itaq; ab Attila vrbe Aquileia, & deuaſtato Patauio, monte Silio, Vicentia & Verona, Patauini & potentiſſimi quiq;, paludes Riuo altum ambientes incolebant. Sed & illi populi, qui loca huic prouinciæ, quæ Venetia olim appel-

labatur, vicina tenebant, in easdem paludes sese receperant, iisdem de causis, quibus alii, & amœnissimis fertilissimisq; locis relictis necessitate vrgente, sterilia, inamœna, omnisque commoditatis expertia inhabitabant. Erat illorũ ingens numerus, & ex variis populis collectus. Quare intra paucos annos ita ab iis excolebantur ea loca, vt nõ solum cõmodè inhabitari possent, verum etiã vt essent amœnissima. Cõdebant & leges inter se, ac in illa Italiæ deuastatione tranquillissimè viuebant. Deniq; exiguo temporis spatio potẽtia simul ac autoritate augebantur: Nam & alii multi sese iis adiungebant ex Longobardiæ ciuitatibus, propter Clephi Regis crudelitatẽ, eaq; res maximo adiumento erat vrbi Venetę, & tanto quidem, vt cum postea Pipinus Galliarum Rex, inuitatus à Pontifice, Longobardos ex Italia eiicere conaretur, facta inter eum & Imperatorem Græcorum pace, Veneti & Beneuenti Dux eo in statu relinquerẽtur

tur ab iisdẽ, vt neutrius cogerẽtur sequi partes, intermedii inter illos sua libertate gauderent. Queadmodum autem necessitas initio coëgerat eos, vt in iis maris lacunis & æstuariis sedes suas figerent, sic cum nullum aut exiguum in continenti terra haberent imperium, eadem planè necessitas causa illis erat cogitandi, qua ratione atq; modo se familiasq; suas honestè sustentarẽt. Itaq; ad diuersas orbis partes nauigãtes, variis mercium generibus vrbem suam adimplere cœperunt. Quibus cum alii opus haberent, qui continentẽ inhabitarent, necessum erat iis ad vrbem hanc cõfluere, illarum comparandarũ causa. Ac diu quidem nulla alia de re magis solliciti erãt Veneti, quàm vt quã facilimè possẽt merces illas ad vrbẽ suã perferre: ideoq; port⁹ cõplures occupabant in Græcia simul & Syria. Postea cum Gallos in Asiam irruẽtes classe sua adiuuarent, præmii loco Candiã Insulam cõsequebantur. Ad eum modum viuentes longè lateq; domi-

nabantur in mari, in ipsa autem Italia tam venerabile erat illorum nomen & autoritas, vt sæpè maximarum cõtrouersiarum, quæ inter alios incidissent, arbitri eligerentur. Vt in ea confœderatorum dissensione, qua de iurisdictione locorum quorũdam disceptabatur. Nam & hæc componebatur à Venetis, & censura ac iudicio illorum, Bergomum & Brixia ciuitates Viscontiis tribuebantur. Cum verò temporis progressu Patauium, Vicentiam & Teruisium dominio suo adiecissent, nec ita multò pòst Veronam, Bergomum & Brixiam multasque alias ciuitates in Romandiola & in regno Neapolitano, stimulati cupiditate imperandi eò creuit illorum fastus ac ambitio, vt non Italis principibus tantum, sed vltra montanis regibus terrori essent: Fecitq; idem hic illorum fastus, vt exteri isti, fœdere contra eos inito, vno die omne illis imperium adimerent, quod vix multorum annorum spacio sumptibus maximis parauerant. Et quanquam

quam nostra hac ætate partem aliquam illius recuperarint, tamen neque ita potentes sunt, vt olim, neque tanta in autoritate apud alios, & more aliorum principum Italię nunc viuunt. Peruenerat ad Pontificatum Benedictus XII. is cum intelligeret omnem sibi potestatem imperandi in Italia ademptam, cumq; vereretur ne Ludouicus Imperator eam acquireret, cogitabat se posse amicitia sibi deuincire in ea istos, qui occupauerant loca Imperatori subiecta, si ansam illis pręberet metuendi Imperii, seq; coniungendi cum ipso ad defensionem Italiæ. Quare edicto facto, omnibus qui Longobardiæ partes occupauerant, concedebat, vti eas retinerent, modò iusto aliquo ac honesto prætextu id fecissent. Quod dum agit, moritur, succedente Clemente VI. vbi cùm Imperator videret quàm liberaliter aliis donasset Imperii vrbes Pontifex, ne ipse minus liberalis esset in donandis rebus alienis, quàm ille, eadem planè ratione permitte-

Benedictus XII. Pont.

Clemens VI. Pont.

bat, vt quod quiſque occupaſſet ex Eccleſiæ Romanæ bonis, iuſſu & autoritate ipſius retineret. Sic Galeottus Malateſta, eiusq; fratres Arimino potiebantur: Piſauro item & Fano, Antonius Monteſeldrenſis Marchia Anconitana, & Vrbino oppido, Gétilis Varanius Camerino, Guido Polentus Rauenna, Sinibaldus Ordelaffus Foroliuii & Ceſena, Ioannes Manfredus Fauentia, Ludouicus Alidoſus Imola. Multi præterea aliis in locis loca multa conſequebantur, vt ex omnibus iis quæ Eccleſiæ fuerant ſubiecta, pauca admodum reſtarent, quæ principem aliquem non agnoſcerent. Sic fractæ vires Eccleſiæ Romanæ, manſere debiles vſque ad Alexandri VI. tempora, qui noſtra hac ætate tandem recollegit eas, magna cum infamia, ſuorum ſucceſſorum. Commorabatur autem Tridēti Imperator, cū hæc cōcederet, ſeq; in Italiam venturum ſimulabat, vnde bella multa & diſſenſiones in Longobardia, quibus Parma ciuitas in Viſcon-

Imperator feuda cōſtituit in Italia. Fuit autem Carolus IV.

Viſcontiorum venit poteſtatem ac imperium.

Eodem tempore diem ſuũ obibat Robertus Neapolis Rex, relictis poſt ſe duabus neptibus ex filio Carolo, iamdum antea mortuo. Cauerat autem teſtamento, vt maior natu, Ioãna nomine, in eo regno ſuccederet, nuberetq; Andreę Regis Hũgarię filio, nepoti illius. At non diu in matrimonio habuerat eam Andreas, cum ab ea interficitur, & illa alteri cuidam nubit, cognato ſuo, Ludouico principi Tarentino. Quãobrem vt tantum facinus vlciſcerentur Ludouicus Hungarię Rex, eiuſq; filius, Andreę extincti frater, ducto in Italiam exercitu reginam ſimul cum marito è regno Neapolitano eiiciebant. Accidit ſub idẽ tempus res mira in vrbe Romana, & digna quę memoretur: Nicolaus quidam, *Laurẽtius* cognomento, Capitolii Cancellarius, eiectis ex vrbe ſenatoribus, Tribunũ ſe faciebat, caput nimirũ Reipubl. Romanæ, eamq; ad antiquum

ſtatum reducebat tanta cum opinione iuſtitiæ & virtutis, vt non ſolum loca vrbi vicina, ſed vniuerſa propemodum Italia ei gratularetur per legatos, & prouinciæ, quæ olim ſubiectæ vrbi fuerant (quia iam renatam quodammodo eam videbant) ſpem maximam de eo concipiebant. Deniq; alii metu, alii ſpe quadam & expectatione alicuius emolumẽti eum honorabant. Interim ille nihil mouebatur iſta autoritate, quin ſtatim ſe abdicabat magiſtratu, & negotiorum mole fatigatus, neve ab aliquo opprimeretur, clam ad Carolum Bohemiæ Regem confugiebat. Qui cum in odium & inuidiam Ludouici Bauariæ Ducis à Pontifice Imperator eſſet electus, vt viciſſim rẽ gratam faceret Pontifici, Nicolaum illi mittebat captiuum. Interiecto deinde aliquot annorum ſpacio, exemplo huius, de quo iam diximus, alius quidam Franciſcus Baroceglius nomine, idem officium Tribunatus ſibi ſumebat in vrbe Romana, ſenatoribus

bus eiectis: Quare vt huic malo remedium adhiberet Pontifex, liberatum à carcere Nicolaum, pristinæq; libertati restitutum, Romam redire iubebat, & vt antè dignitate Tribunitia perfrui. Ac sanè recuperabat eam Nicolaus interfecto Francisco: verum cum in odium Columnensium incidisset, ipse quoque haud ita multò pòst interficiebatur, & munus gubernandæ Reipub. Romanæ post obitum illius iterum demandabatur senatoribus. Eiecerat interea è regno Neapolitano Ioannam Reginam, vt dixi, Hungariæ Rex, iamq; domum reuertebatur, vbi Pontifex Romanus (quod Reginam potius quam ipsum Romæ cuperet vicinum) agebat cum eo, vt regnum ademptum restituturum se reginæ polliceretur, si maritus eius titulo Ducis Tarentini contentus, Regis Neapolitani carere vellet. Agebatur autem tum annus Christi, M C C C L. & commodum videbatur Pontifici, vt annus Iubilæus à Bonifacio V I I I. institutus, è cen-

Annus Iubilæus à 100. ad 50. annũ reducitur.

tesimo ad quinquagesimum quenq; annum reduceretur. Quare decreto ea de re facto, Romani ob hoc beneficium illis præstitum, consentiebant, vt Pontifex Cardinales quatuor ad vrbem mitteret, qui statum Reipub. collapsæ emendarent, quive ad arbitrium Pontificis senatores constituerent. Restituebat insuper hic Pontifex Duci Ludouico titulũ Regis Neapolitani: contrà Ioanna eius vxor ciuitatem Auenionem donabat Ecclesiæ Romanæ, quam iure hæreditario possidebat. Iam verò mortuus erat Luchinus Viscontius, ac Ioannes Archiepiscopus solus potitus Mediolano, bella maxima mouebat in vniuersa Thuscia, præcipuè vicinis, fiebatq; potentissimus. Quo similiter mortuo, erant ex ea familia superstites Barnabas & Galeazius eius nepotes, sed paulò pòst Galeazius quoq; extinguebatur, relicto filio Ioanne Galeazio, qui omnem statũ ac imperium familiæ illius cum Barnaba diuidebat.

Præ-

Præerat adhuc ea tempeſtate imperio Romano Carolus Bohemiæ Rex, ſedi Apoſtolicæ, Innocentius VI. Is Cardinalem quendam Hiſpanum, Ægidium nomine, in Italiã ablegabat, qui virtute & prudentia ſua non in Romandiola tãtum ac in vrbe Roma, verum in vniuerſa Italia collapſam Eccleſiæ autoritatem reſtituebat, ciuitatẽ Bononienſem recuperabat, quã (vt antè admonui) Archiepiſcopus Mediolanenſis occupauerat. Cogebat inſuper populum Romanum, vt Senatorem peregrinum ſuſciperet, eùm ſcilicet, quem annuatim mitteret Pontifex. Inibat honeſtiſſimas conditiones pacis cum Viſcontiis: Deniq; Ioannẽ Argutum Anglum 4000. Anglorum partes Gibellinorum defendentem, in Thuſcia capiebat. Itaq; cum poſtea ad Pontificatum perueniret Vrbanus V. atq; intelligeret tot victorias illius & res laudabiliter ab eo geſtas, ipſe quoq; auidus videndi renouatum Italiæ ſtatum, Romã con-

Innocentius VI. Pont.

Vrbanus V. Pont.

tendebat cum Imperatore Carolo: vbi per aliquot menses ambo commorati, Carolus in regnum Neapolitanum reuertebatur, Pontifex Auenionem. Mortuo hoc Vrbano, creabatur in Pontificem Maximum Gregorius XI. Sed quoniã Ægidius Cardinalis è viuis erat sublatus, iam rursum dissensionibus feruebat Italia: cuius illi erant autores, qui aduersus Viscontios conspirauerant. Quare nouus Pontifex primum omniũ Legatum in eam mittebat cum exercitu 6000. Britannorum: Ipse deinde Legatum secutus sedem Põtificiam in vrbem Romanam reducebat, Anno Christi, MCCCLXXVI. cum annis LXXVI. eadem fuisset in Galliis. Succedebat huic Pontifici Vrbanus VI. nec ita multò pòst creabatur Clemẽs VIII. Fundi, à Cardinalibus 10. qui negabant Vrbanum legitimo more electum esse. Genuenses diu iam Viscontiorum imperio subiecti, sub id ferè tempus rebellare illis cœperunt, seq; in pristinam libertatem asserere.

Gregorius XI. Pont.

Schisma.

Quin

Quin etiam inter hos & Venetos bellum maximum mouebatur ob Tenedon Insulam, vnde nouæ factiones in vniuersa Italia, vbi primùm omnium conspectæ machinæ bellicæ, quas *Bombardas* vocant; recens Germanorum inuentum. Ac quanquam in eo bello initio superiores essent Genuenses; vrbemq; Venetam per aliquot menses obsidione premerent; postremò tamen Veneti victoria potiebantur, & pax firmata est inter eos & Genuenses, per Pontificem, anno Christi MCCCLXXXI. Orto in Ecclesia schismate, vt antè dixi, Ioanna Neapolis Regina sequebatur noui Pontificis partes; quare Vrbanus Pōtifex instabat vt regnum Neapolitanum à Carolo Durerio occuparetur; homine ex antiqua Regum Neapolitanorum familia prognato: Quod cum hic faceret, & pro suo vteretur, illa in Gallias fugiebat. Ferebat autē indignissimè hoc factum Galliarum Rex, & Ludouicum Angium in Italiam ablegabat, qui & regnum Regi-

Bombarda primum omnium in Italia conspecta.

næ recuperaret, & Vrbanum Romá eiiceret; subrogato Antipapa in eius locum. Verum dum hoc molitur, Angius fato cedit, dissipatur eius exercitus, & milites in Gallias sese recipiunt. Interea Pontifex Neapolim proficiscebatur, vbi in carcerem cõiiciebat Cardinales nouem, Galli & Antipapæ partes secutos, pòst etiam regi incipit irasci, quod is recusasset quendam ex nepotibus ipsius ducem Capuæ creare: dissimulabat tamen iram istam, & petebat vt Nuceriam vrbem saltem ei concederet; quam cùm obtineret, statim eã muniebat, & hoc vnum moliebatur, vt regem ex eo regno eiiceret. Re intellecta exercitũ colligebat Rex aduersus Pontificem, eiq; bellũ denunciabat. Pontifex Genuam se conferebat, vbi sublatis è medio Cardinalibus captiuis, Romam reuertebatur, rursumque creabat Cardinales xxviii. numero, scilicet, vt autoritatem nouam sibi compararet. Carolus relicta Neapoli vxore & La-
dislao

diſlao ac Ioanna liberis, in Hungariam proficiſcitur, eoque regno inauguratus, paulò pôſt diem ſuum obiit. Dum hæc ita ordine geruntur, interfecerat Ioannes Galeazius Viſcõtius nepotem ſuum Barnabam, & ſolus Mediolano potiebatur. Nec ſatis erat illi ducẽ eſſe vniuerſę Lõgobardiæ, quin etiam Thuſciam occupare volebat: quod dum agit, potiundę toti⁹ Italiæ ſpe, ipſe quoq; moritur. Vrbano VI. ſuccedebat Bonifacius IX. Clementi VII. Antipapæ Auenione Benedictus XIII.

Bonifacius IX. Pont.

Erat tum Italia referta milite peregrino, Anglo, Germano, & Britanno, qui ſub variis principibus externis in eam venerat: partim etiam à Põtificibus miſſus, cũ Auenione degerent. Eo igitur tunc vt plurimum vtebantur in bellis Italiæ principes, vſque ad Ludouici Conii tempora: is enim poſtea rurſum ex Italo milite exercitum conſcripſit ſub titulo S. Georgii: cuius tanta fuit virtus & diſciplina militaris, vt exiguo tempo-

ris interuallo omnem gloriam militibus externis adimeret, suam Italis restitueret, eoque solo vsi sunt deinceps Italiæ principes, si quod bellum inter eos gerebatur. Cæterum malè conueniebat Pontifici cum populo Romano: Quare Assisium profectus commorabatur ibi, donec annus Iubilæus instaret Christi M C C C C. Vbi vt in vrbem rediret Pontifex, Romani vltrò recipiebant externum senatorem, quem ipse vellet. Permittebāt etiam ei, vt Castrum S. Angeli muniret. His pactionibus reuersus Pontifex, quo opes Ecclesiæ augeret, decretum faciebat, vt omnium vacantium beneficiorū reditus ad annum vnum fisco Pontificio cederent. Vita functo Ioanne Galeazio Mediolani duce, status eius ducatus in partes plurimas scindebatur, tametsi duos reliquisset filios, Ioannem Mariam Angelum, & Philippum. Nam in his dissensionibus, quæ mortem eius sequebātur, etiam Ioannes Maria Angelus, vitam cum morte commutabat,

bat, Philippus captus Ticini in arce detinebatur aliquandiu, ſed fide & auxilio præfecti euadebat. Inter alios multos, qui ciuitates illas & oppida occupauerant, quæ pater olim ipſorum poſſederat, erat Guilelmus Scaligerus: Hic proſcriptus confugiebat ad Franciſcum Carraram Patauii dominum, & adiutus ab eo, ciuitate Veronenſi potiebatur. Verum non erat diuturnum hoc Imperium illius & poteſtas: necabatur enim à Franciſco veneno, ac vitam ſimul cum ciuitate amittebat. Vicentini, qui hactenus ſub Viſcontiis tranquillè & pacificè vixerant, ne potentia reguli Patauini ipſis quoq; noceret, in clientelam Venetorum ſe dabant. Sic adiuti à Vicentinis Veneti, primum vrbem Veronam occupabãt, pòſt etiam Patauio potiebantur. Iam verò deſierat in humanis eſſe Bonifacius Põtifex, eratq; in locum illius ſuffectus Innocentius VII. Huic ſenatus populuſq; Romanus ſupplicabat, vt caſtrum antè ablatum & munitum ſimul cum li-

Innocentius VII. Pont.

bertate pristina illis restitueret, sed frustra hæc canebantur Pontifici, & populus Roman⁹ Ladislai regis Neapolitani implorabat opem: Lite deinde inter eos sopita, in vrbem redibat Pontifex, è qua metu & terrore ciuium Viterbium confugerat, eoq; in loco nepotem suum Marchię Anconitanæ fecerat Comitem, nec ita multò pòst extinguebat. Creabatur eo mortuo in Pontificem Maximum Gregorius XII. ea lege & conditione, vt si Antipapa renunciaret dignitati Pontificiæ, ipse quoque eidem renunciaret. Ac sanè tantum laborabatur eo tempore à Cardinalibus in reducenda ad vnionem Ecclesia, & tollendo schismate, vt Benedictus Antipapa ad portum Veneris veniret, Gregorius XII. Lucam: cumque multa hinc inde inter eos tractarentur, nec tamen certi quicquam decerni posset, vtrunque semouebant Cardinales dignitate Pontificia, & Benedictus in Hispaniam proficiscebatur, Gregorius Ariminum. Suasu de-

Gregorius XII. Pont.

ſu deinde ac hortatu Balthaſaris Coſſæ Bononiæ Legati iidem Cardinales Concilium cogebant Piſis, in quo Pontificem maximum creabant Alexandrum v. Qui ad eam dignitatem euectus, regnum Neapolitanum Ludouico Angio concedebat, excommunicato Ladiſlao: præterea bellum eidem Ladiſlao mouebat, pacto fœdere cũ Florentinis, Genuẽſibus, Venetis & Legato Bononienſi, vrbem Romam capiebat, tãdem moriebatur in medio belli ardore, eiuſque in locum ſubrogabatur Balthaſar Coſſa, *Ioannes* XXIII. appellatus. Hic Bononiæ electus ſtatim ad vrbem contendit, vbi cùm Ludouicum Angium reperiret iam tum è Marſilia reuerſum cum claſſe, & in eum caſum ambo inciderent, vt cum Rege Ladislao manus illis conſerendæ eſſent, perrumpebant quidem illius exercitum, ſed quod haberent parum exercitatos naucleros, victoria cadebant. Ita Rex paulò pòſt iterum potiebatur vrbe Roma-

Alexander V. Pont.

Ioannes XXIII. Pont.

na, Pontifex Bononiam confugiebat, Ludouicus in Prouinciam. Vt autem Ladislai Regis potentiam frangeret Pontifex Romanus, omnē lapidem mouebat, vt Sigismundus Hungariæ Rex Imperator crearetur, eoq; in Italiam accersito, Mantuæ cum eo agebat de Concilio generali indicendo, quo ad concordiam redacta Ecclesia, ab hostibus suis facilius defenderetur. Erant itaq; eo tempore Pōtifices numero tres, Gregorius, Benedictus, & Ioannes, quorum odio & dissensione valdè frangebantur Ecclesiæ vires, ac imminuebatur autoritas. Locus Concilio designabatur Constantia, Germaniæ vrbs, præter expectationem & voluntatem Ioannis Pontificis. Et quamuis inopinata Ladislai morte omnis spes & emolumentum adimebatur Pontifici, quod ex eo Concilio accepturum se sperabat, quia tamen iam consenserat in illud, non poterat facere, quin ipse quoq; eidem interesset. Itaq; Constantiam veniens, & post aliquot mē-

Sigismundus Imp.

ses

ſes ſerius (vt dici ſolet) quàm decebat, errorem ſuum agnoſcẽs, fugamque indè meditãs, captus cogebatur dignitati Pontificiæ renunciare. Renunciabat & Gregorius eidem per Legatum quendam. Benedictus qui renunciaturum ſe negabat, primùm pro hæretico declarabatur, deinde cum etiam ab iis Cardinalibus deſereretur, qui partes illius hactenus ſecuti erant, tandem ſimiliter adigebatur ad renunciationem, & creabatur à Cõcilio Pontifex Maximus Ottho Columnenſis genere, eiq; nomen indebatur Martino v. Hac via atq; ordine ad vnionem & concordiam reducebatur Eccleſia, cum annis x l. diſtracta ſciſſaque in plures & varios Pontifices fuiſſet.

Tres Pontifices Romani ſimul dignitate priuati.

Martinus V. Pont.

Sub hæc tempora ferè Philippus Viſcontius in arce Ticini detentus, vt antè dixi, fortuna maxima augebatur. Cum enim diem obiiſſet Fantinus Canis, qui in iis, quas recenſui, Longobardiæ calamitatibus & ærumnis, Vercellas, Alexandriam, No-

uariam & Tortonam ciuitates occupauerat, ac liberos nullos reliquisset, ad quos bona eius deferrentur, Beatricem coniugem suam instituerat hæredẽ, caueratq; vt illa post obitum suum eidem Philippo nuberet. Hoc igitur matrimonio Mediolani dux fiebat Viscõtius, & vniuersa Lõgobardia potiebatur. Ac initio quidem summam beneuolentiã & amorem sibi cõciliabat apud omnes munificentia & liberalitate sua, vt plerũque solent tales principes: pòst stupri accusabat Beatricem coniugẽ, eamq; interfici iubebat. Ad eum modũ factus potentissimus, cogitabat, quo pacto Thusciæ quoque bellum inferret, & Ioannis Galeazii parentis sui vestigiis insisteret. Reliquerat Ladislaus Neapolis Rex, è viuis decedens, sorori suæ Ioannæ maximum exercitũ, eiq; præstantissimos quosq; Italiæ præfecerat, inter quos principem locum obtinebat Sforza Cãtignolius, homo ea ætate peritiss. in re militari. Hic Regina, vt suspicionem

nem

nem omnẽ à ſe amoueret, in quã incidere poterat, ob Pandolphũ quendam, quem in aula ſua habebat à pueritia in eadem educatum, nubebat Iacobo Marchiæ Comiti, Gallo natione, & ex regia ſtirpe prognato, ea lege & pactione, vt is titulo Principis Tarentini contentus, regni Neapolitani titulũ omnẽq; eius adminiſtrationem ſibi ſoli relinqueret. Verum ſtatim vt Neapolim appulit Iacobus, rex ab exercitu ſalutabatur, vnde bellum inter eum & vxorem planè dubio euẽtu. Ac vincebat quidem regina, regnoq; ſeruato Pontifici quoq; indicebat bellum: Sed Sforza, vt eam in periculum coniiceret, ſtipendio ſuo renunciabat, cum illa nihil tale facturum eum cogitaret. Qua ſanè re damno maximo afficiebatur, & quia nullum aliud remedium reperiebat, quo malũ hoc repelleret, ad Alphonſum Arragoniæ & Siciliæ Regem confugiebat, eoque in hæredem adoptato, Braccii de Montone operam conducebat, qui

& par Sforzæ iudicabatur peritia rei militaris, & hostis capitalis erat Pontifici, quod is illi vrbē Perusinam ademisset. Quāquam autem pax iterum deinde facta est inter Reginam & Pōtificem, metuebat tamen Alphōsus, ne eodem quoq; modo secum ageret Regina, quo cum marito egerat antea, & operam dabat, vt munitissima queq; regni Neapolitani loca astu occuparet. Illa contrà non minus astuta atque sagax arcem Neapolitanā muniebat. Cum igitur magis magisque inter eos augeretur suspicio ac simultas, ad arma deueniebatur, & vincebat Alphonsum regina, duce Sforza; is enim iterum iam militabat sub stipendiis illius: Victum regno eiiciebat, adoptione priuabat, Ludouicum Angium eius in locum adoptabat. Vnde nouum bellū inter Braccium, qui Alphonsi partes erat secutus, & Sforzam reginæ præfectum. Quod dum geritur inter eos, dumque Sforza ad Piscaram flumen traiicit, in aquis perit. Iterum igitur destituebatur

tur

tur regina præfecto, ac paululum aberat, quin regno eiiceretur, nisi ope & auxilio Philippi Visconti Mediolani ducis fuisset adiuta: hic enim eò redigebat Alphonsum, vt in Arragoniam se reciperet. Interim Braccius nihil mouebatur eo Alphonsi discessu, & bellum semel cœptum aduersum Reginam vrgebat. Iamq; Aquilam occupauerat, cum Pontifex præuideret, quanto in periculo versaretur Ecclesia Romana, si potẽtia Braccii augeretur. Quare exercitu suo præficiebat Franciscum Sforzæ filium, qui ad eãdem deinde ciuitatem Braccium simul interficiebat, & exercitum illius in fugam vertebat. Restabat adhuc à parte Braccii Ottho eius filius, cui Perusina vrbs antè à Põtifice erat adempta, Mõtone relicta: verum hic quoque interficiebatur paulò pòst in Romandiola, cum Florentinorum defenderet partes, omnisq; Braccianorum defensio & administratio rei militaris ad Nicolaũ quendam deuoluebatur, cognomẽto Paruum.

Igitur ex præcipuis Italiæ regionibus eo tempore regnum Neapolitanum obtinebat Regina Ioanna II. eius nominis: Marchia Anconitana, patrimonium Petri, vt vocant, & Romandiola partim Ecclesię Romanæ erant subiecta; partim ab aliis tenebantur: qui cum aliquando præfecti fuissent illorum locorum, eadẽ tyrannide sua occupauerant: Ferrariam, Mutinam & Regium Estenses: Fauentiam Manfredii: Imolam Alodosii: Forumliuii Ordelaffii: Ariminum ac Pisaurum Malatestæ: Camerinum denique Varanii. Suberat Longobardia partim duci Philippo, partim Venetis, erantq; eiectę ex ea omnes familiæ illustres, vna Gonzagarum familia excepta; hæc enim Mantuã adhuc retinebat. Thusciæ bona ex parte dominabãtur Florentini. Luca tantum & Sena veteri iure vtebantur: sed Luca à Guinicis regebatur, Sena libertate sua gaudebat, Genuensium, quòd nunc libertate pristina vterentur, nunc re-

gum

gum Galliæ aut Viſcontiorum imperio eſſent ſubiecti, nulla erat autoritas, & inter minores Italiæ ſtatus numerabantur, denique præcipui quique Italiæ principes ac familię, armis propriis erant exuti. Latebat domi Dux Philippus, & quæ gerebat bella, ea per alios adminiſtrabat. Veneti in continenti dominium quærentes, omnem gloriã amittebant, quam bello nauali comparauerant, & vt reliqui Italię principes, exercitus ſuos aliorũ gubernationi committebant. Põtifex Romanus, & Ioanna Neapolis Regina, partim ſexu, partim religione impediebantur, quo minus arma ſumerent, & neceſſitate quodammodo cogebantur, vt id facerẽt, quod alii ſpe vana ac inani fecerant. Quin etiam Florentini eadẽ neceſſitate vrgebantur: Cùm enim ob frequentem mutationem ſtatus, maior pars nobilitatis illorũ interiiſſet, & Reſp. ab iis adminiſtraretur, qui à teneris, quod aiunt ad mercaturam potius, quàm ad arma eſſent adſuefa-

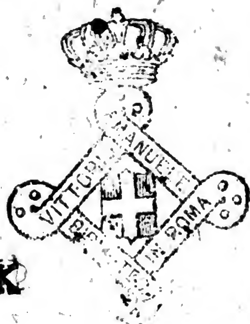
Vires Italiæ fracta.

cti, ipſi quoque eandem fortunam experiebantur, quam alii. Breuiter, ac vt vno verbo dicam, omnis Italiæ vis belli & poteſtas, aut à Regulis pēdebat, aut ab iis, quorum nulla ferè erat potentia vel autoritas. Reguli nulla gloria accendebantur, ſed toti in eo erant; vt tranquillè vterentur rebus ſuis, vel ſi poſſent, eas augerent: Alii non admodum verſati in magnis & arduis rebus, quæſtui inhiabant, aut cum quæſtu ſimul autoritatem aliquam ſibi parabant. Erat ex eorum numero Carmignolus, Franciſcus Sforza, Nicolaus cognomento *Paruus*, alumnus Braccii, Agnolus de Pergula, Laurentius ac Michael Attentuli, Tartaglius, Iacopaccius, Ceculinus Peruſinus, Nicolaus Tollentinus, Guido Taurellus, Antonius de Ponte ad Hieram, multique alii, quorum ſuprà feci mentionem. Adiunxerant etiam ſe his Vrſini & Columnenſes, vrbis Romæ Barones, & complures alii nobiles, Neapolitani & Longobardi, atque

ita

ita conueniebat inter eos, vt & tempori inseruirent omnes; & ex iis à quibus bellũ aliquod gerebatur, rarò admodum alter altero esset superior, æquali propemodum fortuna discederetur. Denique is erat status rerum in Italia ea ætate, vt si quis vel mediocriter in re bellica exercitatus esset præfectus; & in quo saltem vmbra aliqua veteris virtutis militaris eluceret, eum singuli admirarentur.

K

INDEX RERVM ET VERBORVM, IN HOC tractatu contentorum.

A.

Britan-

Inno-

O.

P.

R.

S.

Stepha-

FINIS.